

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rõgo, M. Taevere, O. Tief.

Sisu:

VI Õigusteadlaste Päev Tallinnas, 21. ja 22. aprillil 1927. a., lk. 161—184 (1. Avamine, 2. Valimised, 3. F. Korsakovi referaat: Parlamentaarse vahariigi president, 4. A. Piipi referaat: Riigivanem kui riigipea Eesti põhiseaduse järel). — Riigikohtu tegelus, lk. 185—191. — Varia: O.: Uus karistuse täitmise seadus Saksamaal, lk. 191. — J. D.: 35 aastat, lk. 192. — Lisa: Riigikohtu otsused 1927. a., lk. 81—96.

VI Õigusteadlaste Päev Tallinnas, 21. ja 22. aprillil 1927. a.

Estonia kontsertsaalis.

21. aprillil 1927. a.

1. Avamine.

Ilmunud on õigusteadlasi kohtu magistratuuri, advokatuuri alalt, samuti ka mitmesugustelt administratiiv-aladelt ja teistelt elukutsetelt kokku 210, ja nimelt: Tallinnast 182, Tartust 10, Viljandist 4, Rakverest 1, Pärnust 4 ja teistest linnadest ja maakondadest 9.

Auvõrastena olid Päeva oma juuresolekuga austanud Riigivanem J. Teemant, Kohtuminister O. Tief, Tartu ülikooli õigusteaduskonna dekaan J. Uluots ja vannutatud advokaatide nõukogu esimees A. Maurer.

Päeva avab korraldava toimkonna esimees H. Vahtramäe kell 12 päeval. Avaja tervitab Riigivanemat, teisi auvõbraid ja kõiki õigusteadlasi, kes on Päevale ilmunud, mis on järjekorras kuues Õigusteadlaste Päev. Õigusteadlaste Päevade ülesanne on olnud algusest peale koondada kõiki õigusteadlasi meie riigis, nende elukutse, ameti ja erakondsuse peale vaatamata, tööle õigusliku korra kindlustamiseks. Õi-

gusteadlased on riiklikult mõtlejad kodanikud ja esimeses järjekorras on nende ülesandeks riigi hea käekäigu eest hoolitsemine. Et riik oleks õiguslik rahvariik, selleks on tarviline, et seadusandlus, valitsemine ja õigusemõistmine oleksid hästi korraldatud, siis on ka kindel riigi rahvusvaheline ja sisemine seisukord, siis teab ka iga kodanik, mis temalt nõutakse ja kodanikul kasvab usk oma seisukorrasse.

Kõigi nende küsimuste käsitamise on Õigusteadlaste Päevad enestele ülesandeks teinud. Ka käesoleval Päeval on see ülesanne. Korraldav toimikond on seekord päevakorda piiranud üksikute aladega, kuid seda on toimikond teinud sel põhjusel, et päevakorras seisvad väga tähtsad küsimused leiaksid tarvilist käsitlemist. Selleks soovib korraldava toimikonna esimees Päevale edu ja jõudu ja kuulutab 6. Õigusteadlaste Päeva avatuks.

Sõna võtab Riigivanem J. Teemant. Riigivanem näeb häämeelega, et kuuendale Õigusteadlaste Päevale hulk haritlasti kaas-

kodanikke on kokku kogunenud, mis on tõenduseks, et meid huvitavad õiguslikud küsimused, et soovime iseendid korraldada ja suudame seda. Haritlased, kes on maa soolaks, ärgu jäägu tuimaks, vaid sammugu ees, sest palju on veel tööd teha, kuna riigi ülesehitamine kaugelki veel pole lõppenud. Riigivanem ütleb päevale kogunule tere tulemast ja soovib jõudu tööle, sest kus külvi, seal lõikust ja seepärast olgu töö tänasel õigusteadlaste päeval rikalik, siis edeneb riik, siis kosub Vaba Eesti. Mu isamaa, mu õnn ja rõõm.

Koosolijad laulavad püsti seistes hümmi. Sõna võtab kohtuminister O. Tief. Kohtuminister tervitab Ministeeriumi nimel arvurikast õigusteadlaste peret. Õigusteadlaste Päevade tööd tuleb pidada väga tähtsaks, sest Vabariigi algusest peale on kõik meie õigusteadlased uppunud töösse, olgu see riigi ülesehitamise, olgu see õigusteadlaste teoreetiliseks valgustamiseks on aega vähe üle jäänud. Selles peitub aga hädahoht. Töö muutub šablooniliseks, õigusteadlaste kasuistlikuks kui puudub ideeline valgustus. Seepärast on õigusteadlaste päeval õiguslike küsimuste teoreetiline valgustamine ütlemlata suure tähtsusega. Kohtuministeeriumil on tähtis ülesanne: seaduste ettevalmistamine. Tähtis on, kui päevakorda võetud küsimused leiaksid mitmekülgset valgustamist teoreetiliste ja praktiliste juristide poolt. Seepärast jälgib Kohtuministeerium huviga Õigusteadlaste Päeva tegevust ja soovib päevale hääd kordaminekut.

Sõna võtab Tartu ülikooli õigusteaduskonna dekaan prof. J. Uluots. Professor J. Uluots tunnistab, et täna õigusega on mainitud, et kogu meie riigi ülesehitamine on päevakorral, sest olgugi et palju tööd juba tehtud on, kuid seda rohkem ootab veel tegemist. Riiklik ülesehitamine eeldab õiguslike normide olemasolu. Õiguslike normide loomine ja nende rakendamine tegelikkusse ellu on olulise tähtsusega.

Eesti Vabariigil on organid, kes neid ülesandeid *ex officio* täidavad, on asutised, kes norme loovad ja kes neid rakendavad. On olemas ka asutis, kes neid norme teaduslikult valgustab. Kõik need asutised ei jõua aga kõike saavutada, mis eelmainitud aladel tarviline on toimida. Me teame, et ka majanduslikus elus peale riikliku majapidamise tarviline on eramajapidamine ja ühistegelise majapidamine. Ka õiguslike normide loomisel ja nende rakendamisel ellu ei ole küllalt, kui sel alal ainult riiklikud asutised töötavad. Ka õiguslikul alal on tarviline eraisikute ja kooperatiivne koostöö, milleks töö Õigusteadlaste Päeval seni on kujunenud.

Õigusteadlaste Päev ei ole registreeritud asutis, ta töötab oma initsiatiivil. Seda rohkem võib ta saavutada oma enese korraldada olevas tegevuses.

Käesoleva kuuenda Õigusteadlaste Päeva ülesanne on õiguslike institutide dogmaatiline valgustamine ja uute normide kavade käsitlemine, milliseks tööks lugupeetud dekaan Päevale kui õigusteadlaste kooperatiiv-organile Tartu ülikooli õigusteaduskonna nimel soovib edu ja head kordaminekut.

Päeva avaja korraldava toimkonna esimees H. Vabtramäe tänab Riigivanemat, Kohtuministrit ja Ülikooli esitajat lahkete sõnade eest ja kinnitab, et Päev avaldatud mõtted enda juhtnööriks võtab, mille järele päevakorrale üle minnakse.

2. Juhatus valimine.

Korraldava toimkonna poolt pannakse koosolekule ette järgmine juhatus koosseis:

Juhatajaks H. Vabtramäe.

Esimeseks abiks F. Karlson.

Teiseks abiks J. Uluots.

Kolmandaks abiks J. Depmann.

Sekretariaati:

Peasekretäriks J. Kristelstein.

Sekretärideks: H. Bergmann, P. Kirk, J. Praun, R. Wiederfeldt, H. Tiik, Ph. Vert-

mann, A. Offenbergh, A. Tõnshof, A. Maasik, J. Vaabel, A. Terras, A. Weinberg.

Laekahoidjaks G. Laanekorb.

Abilaekahoidjaks F. Rosenberg.

Ettepaneku kohta sõna ei soovita ega tõsteta vastuvaielusi, mille järele juhataja H. Vahtramäe konstateerib, et juhatus on valitud ettepanud koosseisus ühel häälel ja tänab au cest, mis temale juhatajaks valimisega on üles näidatud.

Päevakorra kohta sõna ei soovita, mille järele juhataja konstateerib, et korraldava toimkonna poolt laialisaadetud päevakord on hääks kiidetud.

3. Prof. F. Korsakovi referaat: Parlamentaarne vabariigi president.

Härra Riigivanem, lugupeetud daamid ja härrad.

I. Põllumeeste kogude riigikogu fraktsiooni poolt riigikogule esitatud põhiseaduse muutmise projekti üheks juhtmõtteks on kindlustada valitsusvõimule suuremat iseseisvust ja püsivust, kui ta omab praegu.

„Kõige suuremaks ja äldtunnustatud põhiseaduse puuduseks — loeme seletuskirjas seaduseprojekti juurde — on, et ta teeb täidesaatva võimu liiga sõltuvaks seaduseandlikust, andes viimasele ülekaalu, koguni absoluutse ülivõimu“.

Selleks, et teha valitsusvõimu rohkem sõltumatuks ja tugevaks, laiendatakse põhiseaduse muutmise seaduse projektis ta kompetentsi, andes talle volitusi sellistel aladel, mis enne kuulusid riigikogu võimkonda, või riigivalitsuse võimkonda, kuid riigikogu erilisel loal või tema järgneval kinnitusel.

Seaduseprojekt säilitab valitsusvõimu poliitilise vastutuse seaduseandliku asutise ees, kuid selleks et luua püsivamat valitsust, määrab üksikasjalikult poliitilise vastutavuse korra: „et — nagu lausub seletuskiri — valitsus ei jääks riigikogus vähemusse juhulikkude, meeleolust sõltuvate, hääletuste läbi ega tekiks kergemeelseid valitsuse kriise.“

Kuid mitte piirdudes ainult ülalmainitud muutustega, muudab projekt ka valitsusvõimu konstruktsiooni, asendades kollegiaalse valitsusvormi ainuisikulisega ja seades tema eesotsa vabariigi presidendi.

Seaduseprojekti mõtte järgi peab presidendi ameti sisseseadmine taotlema sama sihti: tagada valitsusvõimule endisega võrreldes iseseisvam ja kindlam seisukord.

Iseseisvat ja rahvaesindusest sõltumatut riigipead, kes tarbekorral õigustatud on pöörduma otseteed valijate poole riigikogu laialisaatmise teel, kujutatakse seaduseprojektile lisatud seletuskirjas valitsusvõimu „toena“, kes viimase seisukorda aitab kindlustada.

II. Põhiseaduse muutmise seaduseprojekti on inspireerinud too postulaat seadusandliku ja valitsusvõimu suhteist ja selles viiakse läbi see skeem, mis uuemaist konstitutsioonest leidis väljenduse Saksa ja osalt ka Soome omas.

See postulaat on, teostada säärane parlamentarismi vorm, mis sobiks seadusandliku ja valitsusevõimu tasakaaluga ja mis paljude uuemate parlamentarismi uurijate arvates ongi selle ainus õige vorm.

Sellest poliitilisest nõudest lähtudes, ongi seaduseprojekti esitajad niihästi seadusandliku asutise — riigikogu — kui ka valitsusvõimu pea — poliitiliselt vastutamatu ja laialdaste volitustega valitsemise ja seadusandluse alal varustatud presidendi —, mõlemad arvanud valitavaks rahvahääletusel ja üheõigusluse ning võrdse võimsuse omavaks riiklikuks organiks, kes ühistel alustel esindavad rahva suvereniiteeti.

Sidelülilis riigikogu ja presidendi vahel on vabariigi valitsus, kelle nimetab president ja kes on poliitiliselt vastutav riigikogu ees ning võtab osa kõigist presidendi ametlikest aktidest, neid kinnitades.

Viimane asjaolu, kui ka valitsuse poliitilise vastutavuse tagavad, et valitsuse tegevus on kooskõlas seadusandliku kogu parteilise enamuse vaadete ja kavatsustega.

Saksa ja Soome konstitutsioonide, järelikult ka meie põhiseaduse muutmise projekti iseärasuseks seadusandliku kogu, presidendi ja valitsuse vahekorjade suhtes on, et rahvavalitud riigipea ja ministeeriumi poliitilise vastutavuse instituudid on neis ühendatud.

Seni leidus neid institute poliitilises elus ainult teineteisest lahus.

P. A. Ühendriikides on teostatud rahva poolt valitava presidendi instituut, kuid pole poliitiliselt vastutavat valitsusvõimu.

Parlamentaarsel Prantsusmaal valitakse vabariigi president seadusandliku kogu poolt.

Juba see, et Saksa ja Soome konstitutsioones ettevedatud katse iga on lühike, kohustab ettevaatusele neid võimalusi käsitades, millel avaks põhiseaduse muutmise projekt valitsusvõimu kõrvaldamise ja rippumatuma ning püsivama seisukorra saavutamise mõttes.

Teiselt poolt võib Prantsuse vabariigi laialdaste kogemustega parlamentarismi alal arvestada mainitud võimaluste hindamisel ainult suurte reservatsioonidega, sest Prantsusmaal on peamisi momente, mis presidendi võimu üldise seisukorra määrab, tema ametisse valimine parlamendi poolt.

Samuti on ainult relatiivne väärtus ka Inglise parlamentarismi praktilistel kogemustel, sest tema iseärasused on seletatavad ajaloolise karakteriga ja selle kõrval ka poliitiliste parteide teissuguse organisatsiooni ja elutingimustega.

Ülalöeldust ilmneb, et katsudes hinnata poliitilise arengu võimalusi, mis põhiseaduse muutmise seaduseprojekt Eestis avaks, oleme sunnitud viibima oletuste vallas, mis ainult osaliselt tõestatud on teiste parlamentaarsete riikide kogemustega.

Eriti pean tarviliseks rõhutada, et ma oma referaadis täitsa kõrvale jätan poliitilise vaatekoha. Jätan hindamata, kas on poliitiliselt soovitatav põhiseaduse muutmise seaduses väljenduse leidnud kavatsus muuta olevat valitsemiskorda, sellele kindlustades

suurema iseseisvuse ja püsivama seisukorra võrreldes praegusega.

Sean endale kitsama ülesande, mille võiks formuleerida järgmiselt: kas ja mil määral on iseseisva presidendi-ameti asutamine kohaseks ja küllaldaseks abinõuks sihi saavutamiseks, mille üles seab põhiseaduse muutmise seaduseprojekt? Teiste sõnadega, kas suudab president tõeliselt täita seda valitsusvõimu „loet“ ja riigikogu „vastukaalu“ osa, mille temale määrab põhiseaduse muutmise seadus?

Võimalikkude eksiarmistamise vältimiseks lubatagu veel üks lisamärkus.

Rääkides presidendi-ameti asutamisest kui abinõust valitsusvõimu kõvendamiseks, olen kaugel mõttest tõendada, et presidendi-ameti loomine on ainuke tee, mis viib mainitud sihile.

Valitsusvõimu rippuvus seadusandlikust asutisest ja ta püsivus, mis väljendub alalistes ministeeriumi-kriisides — need kaks joont, mis iseloomustavad valitsuse seisukorra paljusis parlamentaarsetis riiges, on seletatavad peamiselt seadusandliku asutise parteilise killustusega, mis ühelt poolt sunnib moodustama koalitsiooniministeeriume, kellede iga sõltub neid toetava partellise bloki tegevusest, teiselt poolt loob alalise parteilise võitluse valitsusvõimu pärast.

Selles seisab parlamentaarse riigi valitsuse sõltuvuse ja ebakindluse aluspõhjus. Kus pole neid parteipoliitilisi tingimusi — näiteks Inglismaal — seal omab valitsusvõim parlamentaarse ministeeriumi näol iseseisva, autoriteetliku ja püsiva seisukorra.

Seepärast, kuigi kalduda arvamisele, et presidendi-ameti sisseseadmine on abinõu valitsusvõimu kõvendamiseks, ei tule siiski unustada, et sel abinõul on ainult relatiivne väärtus ja ta võib etendada ainult toetavat ning avitavat osa.

Presidendi-ametit sel kujul, nagu seda kavatses põhiseaduse muutmise seaduseprojekt, iseloomustavad kaks põhilpanevat tunnust.

Need on presidendi poliitiline vastutamatus ja tema ametisse määramine plebistsitaarsel teel.

Et vastata ülesseatud küsimusele, kas suudab presidendi-ameti loomine valitsusvõimu kindlustada, — selleks tuleb selgusele jõuda nende kahe tunnismärgi reaalse väärtuses ühes neist olenevate tagajärgedega.

III. Presidendi poliitilise vastutamatus loogiliselt paratamatuks tagajärgedeks — ühenduses sellega, et poliitiline vastutus riigi valitsemise eest langeb ministereeriumile — on, et tal puudub võimalus aktiivselt ja vahetult osa võtta valitsemisest ja kõik otsustav võim sel alal kuulub ministereeriumile.

Poliitiliselt vastutamatu parlamentaarse vabariigi president ei toimi otsusandvalt ei valitsuse politika üldise sihi määramisel ega üksikute valitsemise küsimuste lahendamisel, ja tal puudub võimalus isiklikku poliitikat ajada. Otsustavaks ja juhtivaks organiks valitsemise alal on parlamendi ees vastutav ministereerium.

Kõigil presidendi ameti-aktidel nõutakse valitsuse kinnitust.

Kinnitades säärase akti, võtab ministereerium enda peale vastutuse tema sisu eest mitte üksi seadusepärasuse, vaid ka poliitilise otstarbekohasuse seisukohalt.

Siit järgneb, et ka need ameti-aktid, mis konstitutsiooni tähe järele kuuluvad ainult üksi presidendi võimkonda, faktiliselt tulevad toime ministereeriumi poolt, kuigi nad avaldatakse presidendi nimel ja allkirjaga.

Kuna säärane parlamentaarse vabariigi pea „poliitiline isikusetus“ on üldiselt teada ja üldtunnustatud, siis pole vajadust teda pikemalt põhjendada. Kuid pean siiski tegema mõne täiendava märkuse.

Parlamentaarset vabariigi president on ühtemoodi „poliitiliselt isikuseta“, kas ta valitakse parlamendi poolt ja seetõttu on temast faktiliselt sõltus, või ta valitakse rahvahääletusel ja on rippumatu parlamendist.

Ka rahvahääletuse kaudu valitaval parla-

mentaarse vabariigi presidendil, kuigi ta omab hoopis suurema moraalse autoriteedi ja kaalu võrreldes parlamendi poolt valitava, — pole õigust vahetult ja otsustavalt osa võtta riigi valitsemisest ja ajada oma isiklikku poliitikat.

Presidendi seisukorra iseloomustamiseks äsjakirjeldatud vaatekohalt pole oluline ka volituste ulatus, millega konstitutsioon teda varustab. Kas ta võimaldab temale ainult piiratud volitusi või laiaulatuselisi, ikka kuulub nende teostamisel viimane sõna mitte presidendile, vaid ministereeriumile, sel korral kui konstitutsioon nõuab kõigile presidendi ametialalistele toimingutele ministereeriumi kinnitust.

Parlamentaarset riigikorra üldiste tingimuste arvele kantakse tihtilugu ka parlamentaarsete riikide praktikas ilmnev nähtus, et konstitutsioonis fikseeritud riigipea volitus muutub surnud kirjataheks.

Nii on teada, et 50 aasta kestel, mil jões on olnud Prantsusmaa 1875. a. põhiseadused, pole Prantsuse vabariigi presidendid kordagi tarvitanud seaduse tähe järgi neile kuuluvat suspensiivset *veto* õigust seaduste puhul, mis parlament vastu võtnud. Ainult üksainus kord on nad kasutanud parlamendi laialisaatmise õigust.

Mainin neid kahte riigipea volitust seepärast, et esmalt põhiseaduse muutmise seaduseprojekt nendega tahab varustada Eesti vabariigi presidenti ja teiseks, et veto-õigust ja parlamendi laialisaatmise õigust tuleb lugeda energilisemaiks vahenditeks selle tasakaalu saavutamiseks seadusandliku ja valitsemisvõimu vahel, millele püüab põhiseaduse muutmise seaduseprojekt.

Tulen hiljem tagasi küsimusele, millistel põhjustel loobutakse kasutamast noid parlamentaarset riigipea õigusi. Nüüd märgin ainult ära, et seda asjaolu võib parlamentaarset riigikorra üldiste tingimuste arvele panna ainult osaliselt; teiseks ja tähtsamaks põhjuseks, miks ei leia tarvitamist parlamentaarset riigipeale antud veto-õigus

tuleb pidada aja jooksul kujunenud vale ja ühekülgset arusaamist parlamentarismi sisust.

Ülalöeldust järgneb, et parlamentaarse riigikorra tingimustes enestes peituvad põhjused, miks on märgata teatavat presidendiameti autoriteedi ja tähtsuse langust. Parlamentaarsete vabariigi presidendis isiku varjab ära ministeerium ja viimast juhtiva esimese ministri isik.

Seepärast tuleb järeldada, et säilitades kaasaegse parlamentarismi kolme põhitunnust — presidendilise poliitilise vastutamatus, ministeeriumi poliitilise vastutuse parlamendi ees ja nõude, et presidendilised ametialased aktid oleksid kinnitatud ministeeriumi poolt — pole mingit alust karta presidendilise isikliku ja ainusliku võimu kasvamist soovimatul määral. Ennem vastuoksa: kui olla veendunud, et presidendiamet ei pea olema ainult dekoratsiooniks, siis võib praeguse parlamentarismi tingimustes küsimuse tõsta, kuidas ära hoida, et presidendiameti autoriteet liiasti ei langeks.

IV. Kui parlamentaarsete vabariigi president ei võta otse ja juhtivalt osa riigi valitsemisest, milles siis avaldub presidendiameti reaalne väärtus valitsusvõimu kindlustamise mõttes?

See küsimus langeb ühte küsimusega, millised on funktsioonid, mida täidab president parlamentaarsete vabariigi organite süsteemis?

Siin tuleb kõige esmalt mainida riigi esinduse funktsiooni, mida prantslased iseloomustavad terminiga „fonction de majeste“ ja mis õigustab tema nime „riigipea“.

Ainuiskuline riigipea, kes omab riigis kõrgeima ametikoha, ega kuulu ühegi teise riigiasutise koosseisu, kes nii-öelda täitsa üksikult seisab, — on selleks elusaks ja näitlikuks riigi ning võimu esindajaks, mida nõuab ka kõrge poliitilise arenguga rahva sisetunne. Harilikult hinnatakse seda riigipea esindustegevust väga madalalt. Tihti iseloomustatakse teda sõnadega dekoratiivne, paraadiline jne., epitetidega, mis peavad väljendama mõlet, et see funktsioon

ei oma mingit reaalset tähtsust ega tõelist sisu. Võib olla, et see riigipea esindusfunktsioon ei anna konkreetset tajutavaid ja vahenditult nähtavaid tagajärgi, kuid ta kuulub nende konstitutsiooni sümbolsete elementide hulka, mis avaldavad suurt kasvavat mõju rahva hinge-elule ja seetõttu vääriks tähelepanu. Rahva psühholoogia seisukohalt pole üksipuha, kas seisab riigi eesotsas ja esindab teda ametlik isik, kes parlamendi ees vastutav ja temast sõltuv, või aga isik, kes poliitiliselt vastutamatu ja seetõttu ametist vallandamatu enam-vähem pikema aja kestel (seaduse eelnõu järgi 5 aasta jooksul).

See asjaolu pole ka tähtsusetu riigivõimu prestiiži kindlustamisel, niivõrd kui president on selle võimu kõrgeimaks ametikandjaks.

Parlamentaarsetes riigis: kõigutab riigivõimu prestiiži see asjaolu, et neis selgesti esile tuleb valitsusvõimu sõltuvus parlamendist ja tema ebakindlus, mis avaldub alatistes ministeeriumi kriisides.

Poliitiliselt vastutamatu ja ametist vallandamatu vabariigi president on see valitsusvõimu kõrgeim esindaja, kes kohale jääb ka kui ministeeriumi vahetatakse. Presidendil isikus omandab riigivõim alatise esindaja ja seetõttu avalik arvamine harjub nägema valitsusvõimust riigikorra alatist ja püsivat elementi. Selles avaldub samuti presidendilise instituudi psühholoogiliselt kasvavat tähtsust.

Ka presidendilise osavõtt ministeeriumikriisi lahendamisel omab reaalse väärtuse.

Nõudisaja parlamente iseloomustab killustatus väikestes rühmadesse ja viimaste kirju poliitiline värving, mis teeb võimatuks luua kindlat ja ühtlast valitsuse-enamust. Säärastel tingimustel avaneb presidendile võimalus avaldada suurel määral isiklikku initsiatiivi ja mõju esimese ministri kandidaadi valikust ja valitsuse moodustamisest.

President ei kuulu parlamendi koosseisu ja oma ametiselsult pole seotud parlamendi enamusega. Ta suudab seetõttu kergemini

luua endale objektiivse pildi parlamendi rühmade jõudude vahekorrist ja tema osavõtt läbirääkimistest valitsuse moodustamiseks võib mõnikord kergendada ja kiirendada parteivahelisi leppeid.

On väga raske kindlaks määrata, mil määral president isiklikult tõesti osa võtab valitsuskriiside lahendamisest, kui ei olda tuttav telgitaguse, võõra eest varjatud osaga läbirääkimisist, mis peetakse sääraseil korral näiteks Prantsusmaal ühelt poolt vabariigi presidendi ning parlamendi esimeeste ja teiselt poolt parteide juhtide vahel. Kuid isegi kui lugeda ainult ametlikke aruandeid noist läbirääkimistest, siis juba saadakse kindel mulje, et president neist energiliselt osa võtab ja mõjutab niihästi nende käiku kui ka tagajärgi. Kõik autorid, kes hindavad prantsuse presidentide osa poliitilises elus, jõuavad üksmeelsele otsusele, et valitsuskriiside lahendusest nad lähedalt ja aktiivselt osa võtavad.

Parlamendist sõltumata presidendi puududes, kujutab uue ministeeriumi moodustamine parlamendi ühekülgsel akti, mis ainult kord enamaks toonitab ja alla kriipsutab ministeeriumi sõltuvust sellest asutisest. Kui valitsuskriisi lahendamisest osa võtab ka riigipea, siis omandab valitsuse määramine parlamendi ja riigipea ühise aktsiooni ilme ja valitsus omandab riigipea isikus teatava toe oma vahekorris parlamendiga.

Presidendi osavõtt ministrite määramisest tuleb ilmsiks alles pärast seda, kui ministeeriumi kriis on käes.

Kas sundab aga president ära hoida valitsuskriisi tekkimist või vähemalt valitsuste vahetust? Selle küsimuse lahendusest oleneb arusaadavalt ka vastus teisele üldisemale küsimusele, nimelt kuivõrd saab presidendi ametit pidada abinõuks, mis kindlustab valitsusele suurema püsi?

Presidendi-ameti loomine ei suuda muidugi halvata valitsusvõimu nõrkuse peamise põhjuse mõju: poliitiliste parteide rohket arvu ja koalitsiooni vajadust valitsuse moo-

dustamisel. Kuid mõnesuguseid võimalusi ka valitsuskriiside ärahoidmiseks loob presidendi instituut siiski.

Riigipeale kuuluv õigus parlamenti laiali saata, kes valitsusele umbusaldust avaldanud, võib olla selleks abinõuks, millega parlamendi enamust võib hoida valitsusele uisapäisa umbusaldust avaldamast. Samuti annab see võimaluse ära hoida valitsuste vahetuse, kui umbusaldust siiski avaldatud ja parlament laiali saadetud, valijad aga toetavad võimul olevat valitsust. Teatavasti ei lahku Inglismaal peaaegu kunagi alamkojas vähemusse jäänud valitsus, ilma et ta enne ei pöörduks valijate poole. Selle alamkoja „ministerliku“ laialisaatmise tarvitamist hõlbustab asjaolu, et Inglismaal on vähe poliitilisi parteisid, kes aga on tugevasti liitunud.

Prantsusmaal puudub praktiliselt parlamendi laialisaatmine, sest parlamendis vähemusse jäänud valitsus arvab end kohustatud olevat viibimata lahkuma.

Säärane praktika põhjeneb tol kindlasti juurdunud, aga sisult ühekülgsel vaatel, et parlamentarismi süsteem on valitsusvõimu parlamendist sõltuvuse süsteem. Ta on ühenduses alluvuse vahekorraga, mis prantsuse ministeeriumile omane seadusandliku kogu suhtes. Teatavasti tekitab see praktika ka Prantsusmaal ise mõnelt poolt kriitikat.

Reformi programm, millega 1923. a. esines endine Prantsuse vabariigi president Millerand, sisaldas ka parlamendi laialisaatmise õiguse kui abinõu valitsuskriiside ja liiga sageda ministeeriumide vahetuse ärahoidmiseks.

Võidakse öelda, et seks otstarbeks parlamendi laialisaatmist tarvitusele võttes, pole vajadust presidendameti sisseseadmiseks: küllalt on anda parlamendi laialisaatmise õigus ministeeriumile enesele. Selle vastuväitega ei saa paraku nõus olla. Laialisaatmise õigusel on tõelist väärtust vaid sel puhul, kui teda teostab parlamendist sõltumatu riigipea. Ainult tuges

sellise riigipea autoriteedile, saab parlamendis lüüa saanud enda peale võtta parlamendi laialisaatmise initsiatiivi. Riigipea toetust mitte omav ja omapead jäetud valitsus ei tunne end küllalt iseseisvana selleks, et vastu astuda parlamendi umbusalduse-avaldusele. Ühes sellega tuleb vabariigi presidendil valitsuskriiside momendil esineda erapooletu kohtuniku osas ja avaldada oma arvamist küsimuses, kas on küllalt põhjust oletada, et parlamendi laialisaatmine ja uued valimised annavad võimalolevale valitsusele soodsa enamuse parlamendis. Sellise vahemehe ja kohtuniku osa täitmisele kohustab presidenti tema seisukoht väljaspool parteisid ja mitte-osavõtmise jooksvalt poliitikast.

Kuid ka väljaspool ministereiumikriisi õhkkonda, riigielu normaalseil oludel, avaneb parlamentaarse vabariigi presidendile võimalus avaldada mõju valitsuse politika üldisele sihile ja üksikuile riigivalitsemise küsimusile. See mõju väljendub selles, et president annab ministereiumile nõu võetud poliitilise kursi või kavatsuste kohta.

Bagh of'i ajast pärit oleva klassiliseks saanud riigipea ja valitsuse vahekorra iseloomustuse järgi valitseb parlamentaarses vabariigis ministereium riiki ja kannab vastutust valitsemise eest, aga riigipea on tema alatiseks nõuandjaks. Nõuandmise võimalus luuakse vabariigi presidendile sellega, et kõik tähtsamad valitsemise aktid avaldatakse presidendil nimel ja tema allkirjaga.

Barthélemy ütleb: „Kuigi president ei saa loobuda alla kirjutamast kategooriliselt, lõplikult, imperatiivselt, — võib ta viivitada allkirjaga: enne kui nõus olla, võib ta nõu anda ja on änsse, et valitsus võtab seda kuulda. Sel teel saab ta end teha kasulikuks riigile (Traité élémentaire de droit constit. p. 534).

Üks prantsusmaa presidente, kes muidu poliitilises elus suuri osa ei etendanud, olevat öelnud: „Je ne sanctionne pas tout“, millega ta tahtis väljendada mõtet, et ta ei

kirjuta ilmtingimata alla kõike, mis talle allakirjutamiseks toob valitsus (Gmelin A. f. o R. N. F. B. 8 1925. S. 107).

Sama võimalus nõu anda ja hoiatada on antud presidendile seega, et ta juhatab kabineti koosolekuid.

Mida autoriteetlikum on presidendil üldine seisukord riigis, seda tähelepanelikumalt suhtuvad ministrid tema nõuannetele ja hoiatustele ja seda täpsamalt täidavad nad toda inglise parlamentarismi reeglit, mis ütleb, et ühtki enam-vähem tähtsat valitsemise aktsiooni ärgu võetagu ette ilma presidendil teadmista, ka kui säärane tegevus formaalselt ei nõua tema kinnitust ja allkirja.

V. Seni peatusime presidendil ameti iseloomustusel seisukohalt, et teda tuleb eemal hoida otsekohesest ja otsustavast osavõtust riigi valitsemistööst, mis järgneb tema poliitilisest vastutamatuses.

Teiseks järelduseks sama poliitilise vastutamatuses printsiibist on, et president olgu parteitu.

Mitte kandes poliitilisest vastutust riigi valitsemise ja seetõttu viimases otsekohe ja otsustavalt mitte osa võttes ning kõrval olles poliitilisest lgapäevsusel, võib ja peab president omama riigis seisukoha väljaspool ja kõrgemal parteisid. Tema tegevus peab sihitud olema üldriiklikele huvidele, lepitades ja tasandades parteipoliitilisi teravusi.

Väide parlamentliku vabariigi parteitust presidendist pole ainult fraas ja fiktsioon, nagu harilikult arvatakse, vaid reaalne tõsiasi.

Muidugi ei suuda president loobuda oma isiklikest sümpaatiast ja vaateist, kuid oma ametiseisu tõttu pole tal võimalusi neid ellu viia, teostada. Presidendiks olemine parlamentaarses riigis seob ses mõttes isiku ja kohustab teda neutraalsusele.

Mõju, mis president oma kutset täites avaldab riigi valitsemisele, samuti ka tema osavõtt ministereiumide kriiside lahendamisest, omavad muidugi presidendil isiklike

vaadete ja arvamiste varjundi, kuid ei kanna parteilist värvi.

Parlamentarismi süsteem on parteide valitsemise süsteem. Kuidas ka suhtuda parlamentarismi süsteemile, ikka tuleb tunnistada, et poliitilist elu valitsev parteilikus moodustab selle süsteemi vajalise joone, kuid ühtlasi ka varjuki. Seepärast tuleb väljaspool poliitilisi parteisid asuvat riigipresidenti, kes võimul oleva valitsuse parteilisele tegevusele avaldab taltsutavat mõju, lugeda kasulikuks korrektiiviks selles valitsemis-süsteemis, mis täies ulatuses põhjeneb parteide võimul.

VI. Kuid poliitiline vastutamatus ühes eespool kirjeldatud tagajärgedega pole ainsaks teguriks, mis määrab presidendi seisukoha parlamentaarses vabariigis, vaid siin tuleb arvesse ka viis, kuidas tema valitakse.

Näib olevat vastuvaidlematu, et ka neil tingimustel, mis ümbritsevad presidendi-kutset Prantsusmaal, ta täidab siiski oluliselt tarvilisi ja väga tähtsaid funktsioone.

Kuid Prantsusmaal valib presidendi parlament, ja üldine arvamine on, et see presidendi ametisse määramise viis vähendab tema autoriteeti, kuna ta teeb presidendi faktiliselt rippuvaks parlamendist. Ta nõrgendab ka valitsuse autoriteeti, kelle juhiks on president.

Põhiseaduse muutmise seaduseprojekt näeb ette plebistsitaarse presidendi-valimise korra.

Meid huvitava küsimuse lahendamisel, kas presidendi-ameti loomine kindlustab valitsusvõimu, on oluliselt suure tähtsusega, et president valitakse plebistsitaarsel teel.

Sageli juhitakse tähelepanu sellele, et parlamentaarse riigikorra tingimustes ei tule mõelda mitte, kuidas ära hoida, et presidendi võim ei areneks liiga tugevaks, vaid milliseid abinõusid tuleks tarvitusele võtta, et presidendi võimu autoriteet üleliia ei langeks.

Presidendi valimine rahva poolt ongi selleks abinõuks, mis hoiab presidendi võimu autoriteedi tarvilisel kõrgusel.

Muidugi ka rahva poolt valitud parlamentaarse vabariigi presidendi puudub parlamentaarse korra üldiste tingimuste tõttu võimalus isiklikku politikat ajada ja end aktiivselt valitsemise tegevusse segada. Seepärast on asjata kartus, nagu põhjustaks plebistsitaarne presidendi-valimise kord tema isikliku ja ainusliku võimu ebasoovitava tugevnemise.

See moraalne autoriteet aga, mille omandab president kogu rahva poolt valimise kaudu, on kahtlemata toeks ka valitsusele tema suhetes parlamendiga.

Presidendi-ameti moraalise autoriteedi tõus tõstab presidendi kui riigi ja valitsusvõimu esindaja tähtsust ja annab talle võimaluse avaldada reaalsemat mõju ministeeriumi kriiside lahendamisse ning riigi valitsemisse. Kahtlemata avaldab sel puhul rahvavalitud president suuremat iseseisvust oma konstitutsiooniliste õiguste kasutamises.

Mulle näib, et plebistsitaarset presidendi-ametisse määramise korda tuleb eelistada ta valimisele parlamendi poolt seltki vaatekohalt, et president peab riigis omama seisukoha väljaspool poliitilisi parteisid.

Presidendi valimisel parlamendi poolt on see paha järeldus, et sel korral ta on ühe poliitilise partei ehk parlamendis enamuse loonud parteide koalitsiooni poolt säetu. Säärasel korral tuleb näitlikumalt ja selgemalt esile presidendi valimise sõltuvus parteilisest organisatsioonest ja huvidest ning presidendil on psühholoogiliselt raskem teha end vabaks parteidest, kes ta kohale aitasid.

Kui presidendi valib rahvas, siis tundub poliitiliste parteide mõju hoopis väiksemana.

Valimiste tagajärg ei olene sel korral mitte väikesest politikameeste rühmast, vaid valijate massist, kelle juures kandidaatide parteiline kuuluvus ei etenda nii suurt osa, vähemalt mitte riiges, kus parteiikkus pole veel suutnud rahvasse sügavalt juurduda ja kus võib-olla puuduvad sellekohased tingimused.

Seepärast on rahvavalitud presidendil, kes tunneb end olevat laia rahvamassi esindaja, kergem võtta ja pidada seda parteilikkuse mõttes neutraalset kurssi, mis nõutav temalt kui riigivõimu kõrgemalt esindajalt.

VII. Presidendi seisukoht ja presidendi-ameti tähendus poliitilises elus ei olene ainult konstitutsiooni määrustest, mis mainitud instituuti käsitavad, vaid samal määdul ka sellest, kuidas suhtub avalik arvamine riigis presidendi-ameti ideele üldse.

On teada, et Prantsuse presidendi auloriteedi langemine ja prestiiži vähenemine on seletatav muuseas teatavais poliitilises ringes Prantsusmaal kõvasti juurduva umbusaldusega valitsusvõimu vastu üldse ja ainuiskulise võimu vastu eriti.

Selge on, et avaliku arvamise toetusel ja kaasatundel oleks presidendil kergem laiendada oma mõju piire ja avaldada suuremat iseseisvust konstitutsiooniga tema peale pandud volituste täitmisel, mis omakord tõstaks valitsuse autoriteeti, kelle kõrgemaks juhiks ta on.

Kuivõrd vaatleme presidendi-ametit abinõuna võimude tasakaalustamiseks parlamentaarses vabariigis, niivõrd peame ära märkima ka kujunenud vaate, et parlamentarism on süsteem, kus ülevõimus on parlament ja alistuvas seisukorras valitsusvõim.

Selt seisukohalt võetakse iga valitsusvõimu ja riigipea-presidendi katse kasutada oma konstitutsioonilisi õigusi selleks, et võimude vahetada tasakaalustada, umbusalduse ja vaenulikkusega vastu.

Need konstitutsioonilised õigused jäävad tarvitamata ja pikkamööda hakatakse neile suhtuma — täitsa ekslikult — nagu oleksid nad derogeeritud kauaaegse tarvituseta oleku läbi.

Mainisin juba eespool, millise tähenduse omavad parlamentarismi süsteemis riigi-peale kuuluvad parlamendi laialisaatmise ja suspensiiivse veto õigused kui abinõud tasakaalu säilitamiseks seadusandliku ja valitsemisvõimu vahel.

Mainisin ka seda, et see parlamendi laialisaatmise moodus, mida nimetatakse „ministerlikuks“, kaob Prantsusmaal tarvitusest. Peamiseks põhjuseks on leviv vaade, et ministeerium, kes parlamendis vähemusse jäänud, peab ilmtingimata alistuma umbusalduse avaldusele ja pole õigustatud apelleerima valijaile. Mis on see vaade muud kui tolle üldise arvamise vastupeegeldus, et parlamendi-süsteem on parlamendi võimu ja valitsuse alistumisseisukorra süsteem.

Säärase parlamentarismi süsteemi tõlgituse seisukohalt on veel vähem lubatud n. n. presidentlik parlamendi laialisaatmine, kus viimane koju saadetakse presidendi initsiatiivil, kui ta leiab, et parlamendi enamus ja sel enamusel tugev valitsus ei peegelda rahva meeleolu.

Sellise laialisaatmise teostamiseks tuleks presidendil oma algatusel vallandada ametist parlamendi usaldust omav valitsus, nimetada uus valitsus opositsiooni esindajast ja selle kaasabil saata koju parlament.

Vaatamata sellele, et konstitutsioonide tekstide järgi kahtlemata riigipeal on õigus ministreid ametist vabastada, on praktikas maad võtnud vaade, et pole kooskõlas parlamentarismi algreeglitega, kui riigipea ametist vabastab ministeeriumi, kes säilitab parlamendi enamuse usalduse.

See vaade pole muud midagi kui selle seisukoha teisend, et parlamentarismi süsteem oma loomuselt annab ja peab tingimata andma ülekaalu parlamendile valitsusvõimu üle.

Kuid jätame kõrvale „presidentliku“ parlamendi laialisaatmise, mis võib paista valitsusvõimu liiga energilise sissetungina parlamendi õigustesse, ja siirdume vaatlema teist riigipea volitust. Mõtlen siin suspensiiivse veto õigust parlamendi poolt vastu võetud seaduste suhtes.

Kas on sel vabariigi presidendi volitusel praktilist tähendust parlamentaarses vabariigis?

Kui valitsus on esitanud parlamendile mingi seadusprojekti presidendi nõusolekul,

kes põhiseaduse järgi omab seadusandliku initsiatiivi-õiguse, ja kui see seadus võetakse parlamendis vastu, siis vaevalt küll presidendil on sünnis seaduseprojekti uuesti parlamendile saata teiskordseks arutamiseks. Ministeerium, kes oli seaduseprojekti algatajaks ja on solidaarne parlamentliku enamuse seisukohaga, vaevalt annab ka kinnituse presidendile vastavale korraldusele. Teadagi säilitavad ministeerium ja vabariigi president tegevusevabaduse neil korral, kui valitsuse poolt esitatud seaduseprojekt parlamendis vastu võeti muudatustega, millest vastu vaidles valitsus. Muuseas olgu öeldud, et põhiseaduse muutmise seaduseprojekt, jälgendades Saksamaa ja mõne teise maa konstitutsioone, kergendab presidendil võimaluse iseseisvalt veto-õigust tarvitada.

Projekt näeb ette, et seadusandliku initsiatiivi õigus kuulub vabariigi valitsusele, aga mitte presidendile; järelikult esitab valitsus seaduse-eelnõud riigikogule ilma presidendilt nõusolekut küsimata.

On selge, et säärane kord, kus president pole seotud seaduseprojekti parlamendile esitamise puhul antud esialgse loaga, kergendab võimalust iseseisvalt tarvitada suspensiivse veto õigust, kui parlament seaduse vastu võtab ja president nõus pole tema sisuga.

Siiski peab ta ka sel puhul saavutama ministeeriumi kinnituse oma korraldusele, millega seaduseprojekt parlamendile tagasi antakse uueks arutamiseks.

Kui seaduseprojekti algataja — valitsus — loobub andmast oma kinnituse, siis pole presidendil teist teed kui ta tagandada ja moodustada uus valitsus, kes nõus oleks kinnitama seda presidendile korraldust. Äärmisel juhul tuleks presidendil laiali saata parlament, kui viimane loobub toetamast uuesti moodustatud valitsust. Me teame juba, et praegu mõjul-olevate vaadete järgi võimude vahetuste peale parlamentaarse riigis, parlamendi enamuse omava valitsuse tagandamist presidendile poolt peetakse lu-

bamatuks parlamentarismi algreeglite seisukohalt.

Jätan vaatlemata suspensiivse veto-õiguse tarvitamise presidendile poolt nende seaduseprojektide vastu, mis algatatud parlamendile poolt, sest sääraseid seaduseprojekte tuleb ette harva. Märgin ainult ära, et selliste seaduseprojektide puhul võib presidendile vetol olla suurem praktiline tähtsus sest siin võib juhtuda, et president tegutseb ühel nõul valitsusega.

Kuid ka presidentliku veto tarvitamiseks pole esimesel juhul seaduslikke takistusi.

Kui president ei kasuta seda konstitutsioonilist õigust, samuti kui parlamendi laialisaatmise õigust, siis on see peamiselt seletatav juba eelpoolmainitud ühekülgse arusaamisega parlamentarismist kui süsteemist, kus paratamatult seadusandlik võim peab ülekaalus olema valitsusvõimu üle, ja kujunenud harjumusega tõlgitseda parlamentaarse riigipea õigusi kitsendavalt.

Siin võib ühineda Duguit'i arvamisega, et kui Prantsuse vabariigi president ei kasuta parlamendi laialisaatmise- ja veto-õigust, siis see seletatav on mitte sellega, et see on seaduslikult võimatu, vaid et siin on tegu faktiliste raskustega, mis ühenduses presidendile ametisse määramise korraga ja poliitiliste kommetega.

Lõpetades oma kaunis pikale veninud ettekannet, lubatagu teha väike resümee.

Presidendile ameti asutamine avab teatavaid võimalusi valitsusvõimu kõrvaldamiseks ja iseseisvama ning püsivama seisukorra kindlustamiseks temale. Neid võimalusi ei tule ülehinnata, sest parlamentaarse korra enese tingimustes sisalduvad põhjused, miks parlamentaarse riigipea autoriteet on teataval viisil langemas.

Kuid õige pole ka arvamine, mis eitab säärase riigi presidendile iga reaalse tähtsuse.

Isegi kõige paremais tingimuses, näiteks olukorras, milles viibib president prantsusmaal, täidab ta siiski oluliselt tarvilisi ja tähtsaid funktsioone.

Sel kujul, nagu presidendile amet leiab

käsituse põhiseaduse muutmise seaduse projektis, peamiselt seetõttu, et president valitakse terve rahva poolt, võib ta tõesti abiks olla selle sihi saavutamiseks, milleks ta kavatsetakse ellu kutsuda: olla „toeks“ valitsusele ja „vastukaaluks“ seadusandlikule võimule.

Pärast prof. Korsakov'i referaati tähendab F. Karlson, et järgmine prof. Piip'i referaat — „Riigivanem kui riigipea Eesti põhiseaduse järele“ — sama küsimust käsitleb, mis eelminegi, seepärast oleks kasulikum ära kuulata ka järgmine referaat ja siis läbirääkimisi alata mõlemate referaatide kohta ühiselt. Et aga lõuna aeg kätte jõudnud, paneb ette lõunavaheaega kohe teha.

M. Linnasaar — vaidleb F. Karlsoni ettepaneku vastu ja soovib alata kohe läbirääkimisi prof. Korsakovi referaadi kohta ja järgmise referaadi kohta pidada läbirääkimisi iseseisvalt. Vaidleb ka lõunavaheaega vastu, seletades, et tühja kõhuga tulla originaalsed mõtted pähe, kuna aga täisõõnult need tihti puuduvad.

A. Varma — soovib vaheaega teha kuni kella 3-ni.

Koosolek teeb otsuse, määrata 10 min. vaheaega ja peale seda ära kuulata järgmise referaadi, läbirääkimisi aga alata pärast prof. Piip'i referaati.

Pärast vaheaega loeb juhataja h-ra Vaht-ramäe ette tervitustelegrammi ülikoolilt.

4. Prof. A. Piip'i referaat:

Riigivanem kui riigipea Eesti põhiseaduse järele.

Kuulsime huvitava pildi sellest, kuidas oleks olukord siis, kui meil oleks president, või kui selle saaksime.

Mina olen teisel arvamusel ja leiän, et võime samu tagajärgi saavutada veel paremini, kui seda põllumeeste rühma ettepanekus leiame. Mina lähen välja meie põhiseadusest, vaaten, mida see pakub ja mis-uguseid õiguslikke konstruktsioone see rahvusvabellises läbikäimises loob. Meie põhiseadus on rajatud demokraatlikule

printsibiile. Vana kuulus Montesquieu teooria kolmest võimust on ka meie põhiseadusse üle võetud, need kolm võimu on: seadusandlus-, täidesaatev- ja kohtuvõim. On tuntud, et Montesquieu teooria baseerub valesti arusaadud inglise praktikale. Inglise parlamendi kohta räägitakse, et see võib kõik teha välja arvatud mehest naise. Kui põhiseaduses fikseerisime Montesquieu õpetuse, siis arvestasime seda, et Montesquieu õpetus puhtal kujul eksitusi sisaldab ja et võimude rippumatust riigis olla ei või. Meil võeti ka eeskujuna Ameerika põhiseadusest, kuid ka seal olenevad võimud palju üksteisest. Meil on ka palju Šveitsi põhiseadusest laenatud.

Teame hästi, et presidendi küsimus ei ole meil sugugi uus. Põhiseaduse loomisel läi see suuremaid laineid kui praegu. Mitte ainult parteide vahel ei olnud lahkiminekuid, vaid ka üksikius parteides olid selles küsimuses lahkelid maad võtnud. Kui rahvaerakond presidendi küsimuse tõstis, siis toonitas Jaan Poska, et presidenti vaja pole, vaid on tähtis luua tugev valitsus. Paljud, kes presidendi-instituudi loomise vastu olid, läksid välja seisukohast luua ühtlast tugevat valitsust võimu teostamiseks.

Presidendi ülesanne on rohkem moolaalne ja õpetlik, kui tegelik. Meil ühendati riigi vormiline pea ja tegelik pea üheks magistraadiks — riigivanemaks, seega on meil olemas isemoodi magistraat.

Kui tagasi vaatame valitsuste tegevuse peale, siis näeme, et ükski valitsus pole kukkunud parlamendi pärast; valitsuste lahkimise põhjuseks on olnud teissugused raskused.

Millised on aga presidendi funktsioonid? need oleksid järgmised: 1) seaduste väljakuulutamine, 2) president on ülemjuhataja, 3) presidendil on armuandmise õigus, 4) vetoõigus, 5) parlamendi lahtilaskmise õigus, 6) presidendil on ametnikkude määramise õigus ja 7) esinduse õigus. Peaaegu kõiki neid funktsioone teostab ka meie riigivanem kas ükski või valitsuses. Vaadeldes põhi-

seaduse §§ 58, 61 p. 7, näeme, et meie riigivanema ülesanded sarnlevad väga presidendile. Meie riigivanem ei ole valitsuses mitte nukuke, vaid otsust-andev magistraat. Öeldakse, et president määrab kabineti looja, kuid ka meil on siin sõna ütelda riigivanemale; selles küsimuses läheb põhiseadus lahku praktikast. Meil on riigikogu esimehe funktsiooniks valida isik, valitsuse looja.

Prantsuse president kriisi puhul kutsub enda juure kodade esimehed ja need nimetavad isiku, kes peab valitsuse looma. Kui valitsuse looja on nimetatud, kutsub viimane ministrikandidaadid ja, kui kabinett moodustatud, pannakse kinnitamiseks parlamendile ette. Meie riigivanem on lähemal ameerika presidendile. Seal on presidendil käes täidesaatev võim; nagu meie riigivanem, arvestab Ameerika president kongressi. Presidendil on õigus määrata, kui senat sellega nõus on, kohtunikke, saadikuid jne. Kabineti liikmed peavad esitatud olema senatile nõusoleku saamiseks, meil aga esitatakse riigikogule kinnitamiseks. Ministrite lahtilaskmisel põhiseaduse järele ei ole kongressil midagi ütlemist, aga senat on sundinud lahkuma terve rea ministreid. Ka teisi funktsioone täidab meie riigivanem: nii on tema tegeva valitsuse juht. Tema on ka ülemjuhataja, armuandja, sest ilma temata ei saa armu anda. Kui meie vaatleme riigivanema esindusfunktsioone, siis näeme, et see rahvusvahelise õiguse mõttes on kindlasti fikseeritud. Tekkib küsimus, kas meie riigivanem on riigipea või peaminister, kuid see on teise järgu tähtsusega küsimus ja rohkem terminoloogilist laadi. Meie põhiseaduse § 61. põhjal esindab riigivanem kogu riiki, nagu iga teine riigipea.

Meie riigivanemal on õigus välislepinguid sõlmida, milleks vabariigi valitsuse nõusolekut vajab. Meie põhiseadus ei takista, et lepingud sõlmitakse ka riigivanema nimel, sest tema esindab riiki ka väljaspool. Nagu Inglise kuningal on vaja

kabineti nõusolekut, nii on ka meie valitsuse nõusolek tarviline, vahe on siin ainult selles, et meie riigivanem on ühtlasi ka valitsuse juht. Meil on sõlmitud lepinguid: 1) riigivanema nimel, 2) valitsuse nimel ja 3) Eesti riigi nimel.

Rahvusvaheliselt on meie riigivanem tunnustatud nagu teisedki riigipead. Teiste riikide suveräänid pöörduvad tema kui suverääni poole. Varem oli võõristav kuulda, kui välismaade suveräänid nimetasid meie riigivanemat sõbraks j. n. e., kuid sellest on näha, et nemad lugesid teda endaga ühevääriliseks. Meie riigivanemat on vastu võetud väljaspool samuti nagu teisigi riigipead. Välissaadikuid saadetakse meie riigivanema juure, samuti nagu meie saadikud riigivanemalt oma volitused saavad. Esinduse funktsiooniks pole meil erilist presidenti vaja. Poliitiliselt vaatekohalt ma seda küsimust ei käsita. Juriidiliselt meil samuti seda vaja ei ole. Meie riigivanem sarnleb Ameerika presidendile, ilma peaministri instituudita.

Kui küsitakse, kas on meil üldse erilist magistraati vaja prestiiži jaoks, siis arvan mina, et seda sugugi vaja ei ole.

Kui soovitakse saada püsiv valitsus ja ta vabastada parlamendi mõju alt, tuleks otsustada, kas on meil vajadust jääda parlamentliku korra juure, kas pole otstarbekohasem, kui Šveitsi eeskujul valitsus määrataks kindlaks tähtajaks, kas ei oleks meil vaja selles sihis edasi minna.

Lõpp kell 14.50.

Tehakse ettepanek määrata vaheaeg kuni kella 16.30, mis võetaksegi vastu.

Koosolekut jätkatakse kell 17.00.

Juhatab hra H. V a h t r a m ä e.

Juhataja loeb ette Riigikohtu esimehe K. Parts'ilt tulnud tervitustelegrammi.

A. P a l v a d r e — Riigikohtu liige.

Referaat on ühe eelnõu puhul sündinud. Kuid tekib küsimus, kas meil seda vaja on? Referent sellele küsimusele vastust ei annud ja seletas ainult, et sellega oleks teatav stabiilsus võimude vahel kätte

saadud. Parlamentaarse korra juures jääb võim ikkagi parlamendi kätte, meil riigikogu kätte. Kui valitsus on vastutav parlamendi ees, siis on lõppsõna igas konfliktilis parlamendi käes. Parlamendi laialisaatmise ja suspensivse veto'ga stabiilsuse kättesaamine on pettekuju. Kui uus parlament samasugune on nagu laialisaadetu, peab valitsus taganema. Täiesti õige on, et ka Prantsuse presidendil on õigus parlamenti laiali saata, kuid ta ei ole seda õigust seni tarvitanud. Sellepärast ei ole meilgi vaja seesuguseid abstraktseid võime. Inglismaal samuti on väga harva parlamenti laiali saadetud, viimist korda Mac Donaldi ajal.

Võime väga hästi endile ette kujutada, milline on tagajärg, kui konflikti pärast president parlamendi laiali saadab ja järgmine parlament samale seisukohale asub. Oleme näinud, et kõik riigikogud on üldiselt üht pilti pakkunud ja ainult väikesi muutusi on rühmades olnud. Ei kujuta üldse ette, et aja jooksul seltskond niivõrd muutuks, et põllumeeste rühma poolehoidjad võiksid sotsialistidele oma hääled anda. Võime rääkida presidendil võimust, selle tegelikud tagajärjed aga on väikesed. Parlamentliku korra juures jääks ülekaal ikkagi parlamendi kätte. Olen ühel arvamisel prof. Piip'iga, et võimu tasakaalustamiseks võib teisi teid leida, kuid need ei vii veel presidendil-instituudi loomisele. Soov anda valitsusele sel viisil suurem stabiilsus, on pettepill, sest otsustav sõna on ikkagi parlamendil. Täiesti õige on see, et ei ole ükski valitsus lahkunud põhiseaduse normi kohaselt. Meie põhiseadus räägib, et valitsus lahkub, kui riigikogu otsukoheselt umbusaldust avaldab.

Meie põhiseadust on raske muuta, teda ei saa muuta kui harilikku seadust. Kõik normid, mis on võimude stabiilsed saavutamiseks, võiksid aset leida riigikogu kodukorras ehk uususes. Ajutises põhiseaduses oli ülekaalus Šveitsi korra pooldamine, hiljem aga jäädi parlamentaarse korra

juure. Kõik normid, mis on ette loodud uues põhiseaduse eelnõus, võivad olla riigikogu kodukorras. Presidendi amet ei too suurt muutust. Meil ei olegi olnud nii raskeid valitsuse moodustamisi kui viimane valitsuse moodustamine Saksamaal, ehk küll seal president olemas on. Ei tarvita seal arvatavasti teistel põhjustel parlamendi laialisaatmise õigust.

President ei aita luua tasakaalu valitsuse ja parlamendi vahel. Minu arvamise järele lootused, mis pannakse uue instituudi sissetoomise peale, on liialdatud. Meil räägitakse, et valitsusel ei ole tarvilist autoriteeti, et presidendil olemasolu korral oleks see suurem, kuid mina arvan, et me ei ole kasutanud kõiki võimalusi, mis meie põhiseadus annab. Kui uus instituut tema peale pandud lootusi ei täida, võib see ainult suuremat pettumust rahva sekka tuua; siis viimati peame diktaatorit otsima.

Eelnõu püsib samuti demokraatlikul alusel nagu põhiseaduski, tuuakse juure ainult uus instituut ja, kui see ei aita, võib pettumus demoraliseerivalt rahvasse mõjuda.

Prof. Piip kõneles, et meil on olemas riigipea — riigivanem; mina sellega nõus ei ole: meil on ikkagi olemas kollegiaalne asutis. Riigivanem on ainult Vabariigi valitsuse juht ja räägitakse ikka Vabariigi valitsusest. Vabariigi valitsus võib rahu teha ja sõda kuulutada, kuna riigivanem on ainult valitsuse esindaja. Valitsusest eraldi riigivanemal võimu ei ole; tema on valitsuse juht ja selles suunas võiks temale võimu anda. Põhiseaduse alusel võiks riigivanemale anda suurema võimu. Kui ta võib aru pärida ministritelt, peab olema õigus ka vabaneda mitte-soovitavast ministriat. Kõik küsimused lasevad ennast lahendada riigikogu kodukorras. Riigikogu tegevuse korralduse küsimus on unustatud, peaks korraldatama olemasolevaid institute. H-ra Korsakov seletas, et presidendil olemasolu mõjub valitsuse ja riigikogu tegevusse, kuid see on rohkem probleemiline ja fiktiivne õigus. Parlamentaarse korra

juures olla kolm õigust: 1) õigus nõuda, et valitsus peab nõu küsima, 2) valitsust ergutada ja 3) hoiatada. Ei ole kohane uut aparati esile kutsuda. Suureks raskuseks olla meie põhiseaduses, et ei ole kes riiki vääriliselt esindab, ei ole riigipead. Kuid kõik riigid, tunnistades meie riiki, peavad tunnistama ka meie põhiseadust. Ei ole vaja vaadata riigivanema peale madalamalt kui tema on. On väga kurb nähtus, et ühel puhul ühtviisi, teine kord teise nimetusega väljendatakse meie riigivanemat, kuid süüdi on selles Välisministeerium. Igasugune kavatsus meie põhiseadust muuta on varajane; praegu ei ole meil veel ministeeriumide tegevuse kavadki välja töötatud.

Kõik ettetoodud väited on võetud sealt, kus president ehk monark juba olemas on, seal on ka teatav harjumus, kuid seda ei või ütelda Eesti kohta: meil ei olnud keiser mitte seda, mis tema Venes oli — „царь батюшка“; meil sääraseid traditsioone ei ole. Ka Inglismaal kahaneb kuninga mõju, see on teatavaks dekoratsiooniks muutunud ja esindab ainult riiki.

Prof. Uluots olla Tartus esinenud referaadiga, milles seletanud, et Eestile olla omane kollegiaalne valitsemise viis. Eesti rahvas on harjunud kollegiaalse põhimõttega ja seepärast oleks täiesti valearvamine, et meie rahvas eeldab presidenti. Tuleks arendada praegusi institute põhiseaduse piirides. Seni kui ei ole katsutud seda teha, on põhiseaduse muutmise enneaegne.

E. Maddison — Siseminist. peasekretär.

Prof. Korsakovi referaadi kohta pean tähendama, et minu arvates, me siin oma seisukohta avaldada ei saa, kui võtta seda küsimust nii nagu see ette on pandud. Võib-olla annab sarnane instituit paremusi, kuid tekib küsimus, kas on vaja muuta seda, mis meil on ja uut ellu tuua? Seni ei ole me kuulnud, et vaja oleks seda ellu kutsuda. Kas on tunnistatud „общепризнанный недостаток“ selles, et ei ole pre-

sidenti? — see küsimus ei ole selgitatud. Kui siin avaldaksime oma arvamist, siis muutuks see mingisuguseks konsultatsiooniks. Kui meie uue instituudi ellu kutsume, siis vähendame sellega õigusi, mis rahvale antud. Tuleks kõigepealt selgitada küsimust, kas vaja põhiseadust muuta või ei. Mis puutub prof. Korsakov'i referaadisse, siis on see hästi läbi töötatud ja kuulaksime seda suure huviga.

K. Päts:

Me oleme siin sellest välja läinud, et parlamentaarne valitsemise kord igalpool ühine on, kuid see ei ole nii. — Me teame, kuidas Inglismaal parlamentaarne kord on ajalooliselt tekkinud, seal vastab rahvas valimiste näol tähtsamale küsimustele. Seal ei tunta referendumit, ei tunta vägikaika vedamist. Üldotsustaja on seal rahvas ise. Prantsusmaal tekkis parlamentaarne kord rahva võitluses kuninga võimuga. Mac Mahoni ajal katsuti Prantsusmaal 8 aastat ilma presidendita läbi saada, kuid sel tagajärgi ei olnud, pöördi vana korra juure tagasi. Isesugune riigikord on Põhja Ameerika Ühendriikides; see kasvas välja umbusaldusest Inglise kuninga vastu. — Moodustati föderatiivne kord vastukaaluks keskvoimule ja püüti võimaliku võimude tasakaalustamiseni jõuda, et ühelgi võimu teise üle ei oleks. Šveitsis on raske osa ikkagi kantoonide peal.

Meie põhiseaduse loomisel on suurt osa mänginud mälestused endisest riigikorrast ja sellest tingitud umbusaldus keskvoimu vastu. Meie riigikord on täitsa omasugune. Selle aluseks on, et „summa potestas“ peab rahval olema. Sel riigikorral on omad erilised võimuavalduse viisid. Konstruktsioon peab seesugune olema, et rahvas saaks tegelikult oma võimu väljendada. Meie põhiseadus tunneb ainult rahvaesindust, kõik teised võimud olenevad sellest. Ka kohtu alal võib meie parlament ennast veel enam maksuma panna, kui ta seda teeb, võib näit. riigikohtunikke ühest departemangust teise paigutada jne.

Kui meie nüüd jätame rahva kõrvale, vaatame ainult asutisi, mida siis näeme? Meil on maksev monarhistlik printsiip: ainult üks, kuigi sajapäine, parlament võib ennast maksuma panna.

Rahvas avaldab oma tahtmist referendumid ja valimiste näol. Viimane viis on kergem, harilikum. Kes võib meie rahva poole pöörduda? Õeldakse, referendumiga. Seda läbi viia on aga raske. Meil taheti hiljuti referendumil läbi viia, kuid see ei läinud korda. Teisal on rahvas oma võimu avaldamiseks tasakaalu loonud. Kuigi see võim — president — muud ei saa, ta võib teatud tingimustel parlamendi kõrvaldada ja rahva poole pöörduda. See on kõige suurem demokraatlik printsiip. Meil seda ei ole. Meil ei ole seesugust asutist, kes võiks rahva poole pöörduda. Meil parlamenti laiali ei saa, see istub rahulikult oma aja ära, võtab kas või nõutava seadusegi vastu, et referendumist hoiduda. Oleme endile loonud sajapäise monarhi, kes ennast täiel määral maksuma paneb, kuna kõik teised riiklikud organid temast rippuvad on. Kõige suuremaks demokraatlikuks nõudeks on, et rahvas ise on riigivõimu kandjaks. Selle õiguse teostamiseks ei ole meie rahval ühtki abinõu. On küll öeldud, et võim on rahva käes, aga see võim on rippuma pandud ja vaadaku rahvas pealt, kuidas ainus võim valitseb. Meil on tarvis president, kes võiks rahva võimu maksuma panna, muidu ei ole meie kord demokraatlik.

Meil ei tohi kohta olla, kus parlament ei tegutse. See oleks meie oludes vacuum. Meil ei saa rahvas oma võimu teostada ilma parlamendita. Kui see nii on, ei saaks meil parlamenti lahti lasta. Ometi saadab rahvas parlamenti referendumiga laiali. Rahvas ütleb parlamendile: sul pole meie usaldus — aga parlament jääb alles kuni uue valimiseni, jääb endine parlament ja selle poolt valitud endine valitsus, — mõlemad ilma usalduseta. Asi oleks hoopis teine, kui meil oleks president. Kui nüüd seesugusel korral, kus parlament on laiali saa-

detud, kus tal pole rahva usaldust, tuleb moment, nagu seda oli 1. detsember, juhtigu siis riiki valitsus ilma usalduseta. Üks väljamaalane ütles mulle hiljuti, et mõnes teises riigis tähendaks see revolutsiooni, aga meil on tagasihoidlik iseloom. Nii on see riigis, kus üksainus asutis olemas, kes rahva võimu esitab. Kui parlament on laiali läinud, ei saa ükski minister lahkuda, ei ole asutist, kes teda ametist vabastaks.

Agas öeldakse, et meil on ju president, kel kõik 7 funktsiooni käes, ei olla sellepärast vajadust teist presidenti ametisse panna. Presidendist ei saagi keegi nii aru, et tema kõik pahed ära kaotab, tema ei ole sugugi see Attila hobune, kellest räägiti, et kuhu ta astus, sealt rohi kadus. Ei ole ta ka mingi „Wunderessenz“, aga teatavaid paremusi ta tooks. President oleks paralleelseks võimuks — kel on rahva usaldus — parlamendi kõrval.

Praegu kutsub sajapäine monarh meil valitsuse ametisse. Kodukorras on fiktsioon loodud; parlament teeb oma esimehele ettepaneku olla vahemeheks, sobitajaks. Kuid parlament võib selle ülesande anda ka vanematekogule, komisjonile, ühe sõnaga, korraldada kuidas soovib, välja minnes sellest põhimõttest, et meie rahvale on omane kollegiaalne valitsemise kord. Teisal on valitsuse kujundamine presidendile ülesandeks. Slin on suur vahe. Riigikogu esimees on meil traditsiooni järele suurima erakonna esindaja. Ta jääb edasi fraktsiooni liikmeks. Ta ei saa oma erapooletust nii avaldada, nagu teeb seda erapooletu president. Üks näide Saksamaalt: sotsialist Ebert oli presidendiks, valitsust ei saadud sotsialistidega moodustada, siis ütles Ebert, tehke ilma sotsialistideta. President on sellest huvitatud, et valitsus rutem kokku tuleks, olukord kiiremini laheneks. Meil on olukord teine. Meie valitsuse moodustamine on parteipoliitiline, ei saagi seda pahaks panna, sest riigikogu esimees on parteimees. Teisal paneb peaminister presidendile valitsuse nimekirja ette, president

kinnitab selle, parlament annab oma usalduse. Meil kauple ja kauple ja siis mine parlamenti, et kutsu nüüd valitsus ametisse. Meil kauple väikeste erakondadega, anna ministri kohti, oli isegi juhtum, kus üks mees rühmas oli ja ta tuli ministriks kutsuda. Meil on iga hääll kallis. Mujal avaldatakse umbusaldust ikkagi programmi pärast, meil pole seda tarvis, ei räägita, ainult käsi tõuseb. Meil pärast kauplemist, pärast ametissekutsumist, nõutakse: andke deklaratsioon. Praegu hääletasid poolt, kohe tullakse; too deklaratsioon. Milleks, kui ju parlament ise valitsuse on valinud. Meie korra juures saab isiklikke huve maksuma panna, aga ei tooda tõsiseid põhjusi ette. Öeldakse, miks anda presidendile õigus parlamenti koju saata, kuna üks tulla just samasugune. Miks lubatakse siis referendumiga parlamenti koju saata? Parteid ei saa enesele ette kujutada tervest elavast rahvast lahus. Toodi siin täna Inglismaad ette — seal rahva poole pöördumisel pöördus just rahva tahe teise suunda. See oli siis, kui Mac Donald peaminister oli. Mida intensiivsemaks meil poliitiline elu läheb, seda enam muutust võib olla. Liig julge on oletus, et rahvas ei reageeriks, kui parlament tõsisel põhjusel laiali saadetakse. Teine asi, kui skandaali põhjal. Toon näite Poolast, seal taheti teha demonstratsiooni demonstratsiooni pärast. Parlament tahtis kahest ministrist lahti saada. Siis tuli president, pani paberi lauale ja istus nende kahe ministri vahele. Skandaal jäi parlamendis tulemata. Kõik teadsid ju, et paber sisaldas parlamendi laialisaatmise käsu.

Meil pole seni ühtki valitsust põhimõttelise küsimuse pärast kukutatud. Hra Palva dre ütleb, tehke kodukord. Meil puuduvad aga Inglismaa traditsioonid. Me oleme näinud, kuidas meil on. Meil on parlamendis mingi parteitegelaste korporatsioon välja kujunenud, kes sellest elavad. Kõik riigikogu liikmed juristid leidsid, et riigikogu liikmeil ei tohiks priisõit raudteel olla, aga määrati. Mul ei ole lootust, et parla-

ment oma kodukorras kas või kitsendusi teeks valitsusele umbusalduse avaldamise piiride kohta. Me ei saa niigi kaugemale, et arupärimised, nagu Lätis, läheksid enne komisjoni. Meil esitatakse nagu väikselgest taevast mõni arupärimine või lihtsalt erakordne teadaanne, avatakse läbirääkimised ja ongi juba umbusalduse avaldus valitsusele käes. Räägitakse lidamast ja Aadamast, ja kui valitsuse liige kõigile ei saa kohe vastata, siis on šurum-burum. Võtke aga Tšehho-Slovakkia: seal võib ainult 100 parlamendi liiget umbusalduse ettepaneku teha, see antakse siis komisjoni. Seega veto-õigus. Räägitakse, et seda harilikult ei tarvitata. Jah, teatavalt tingimustel pole seda tarvis seal, kus kahe koja süsteem. Kuidas on aga meie seadused. Võtame valimisseaduse: ühel päeval, üks kohus, kaks koosseisu, kaks otsust. Või popsiseadus. Ühe seaduse annab riigikogu juhatus juba tagasi, ei saa välja kuulutada, paragrahvid käivad risti vastu. Meie seaduste juures ei ole vahet kirvetöödki tehtud.

Meie Riigikogu on noor, puuduvad traditsioonid. Tuleb võidelda nende nähtuste vastu, mis valitsuse ja Riigikogu autoriteeti kukutavad. Tuleb anda kontrollõigus teisele asutisele. Selleks oleks presidendi-instituut kohane. Veto-õigust on meie süsteemi juures meil rohkem kui mujal tarvis, meie noore riigi enda pärast.

Seal, kus president ametis on, on teatav fiktsioon maksuma pandud, et tema on ka kaitseväge pea, juht. Kaitseväge on oma sisemine korraldus, valmisolek, oma kaitsekorraldus, sõjaväge ümberpaigutamised jne. Kõik see peab häis kätes olema, isiku käes, kes iseseisev on. Kaitseväge korraldus ei või poliitiliste mõjude tallermaaks olla. Kui nüüd praeguse korra juures see maksuma panna, siis peaks see juht alluma sõjaministrile. Sõjaminister kui valitsuse liige on aga seotud valitsusega. Meie riigivanem ei ole sõjaväge juht, nagu prof. Piip arvab. Ta esitab küll kogu Vabariigiga ka sõjaväge, aga juht ta ei ole. Meie riigivanem

võtab küll 24-ndal veebruaril paraadi vastu, käib sõjaministri paremal käel — ka selle üle oli omal ajal vaielusi — aga ühtki veltveebliit ta lahti lasta ei saa.

Siis riigiesindus. See pole mõni lõbus asi, nagu ehk Asutav Kogu arvas, mis piiridub mõne kohviõhtuga külalistele. Ei, see on väga tõsine tegevus. Meil arvatakse, et riigivanem ja peaminister on üks, riigivanema isikus. Kui nüüd riigivanem sõidab kuhugi peaministrina, mis siis? Omal ajal taheti Genua konverentsile kõik peaministrid kokku kutsuda. Meilt oleks sõitnud riigivanem sõjaministrina. Ta oleks seal istunud kusagil 45 kohal, keegi poleks talle aupauke lasknud ega midagi, ehk tema küll Eesti riigipea on. Raske seisukord oli, kui meie lepingu Inglismaaga sõlmisime, ja inglise peaminister teatas, et kuningas sõlmib lepinguid ainult riigipeadega, mitte valitsusega. Rahvasteliidu nõudel sõlmitakse nüüd kõik lepingud riigipeadega, kuidas saame meie sellest üle? Kodus ehk saaksime veel riigivanema instituudiga läbi, aga välisriikidega läbikäimises on tõsised raskused ees. Ei saa meie ju välissaadikuid valitsuse nimel saata.

Meie riigikord on monarhiale kõige lähem riigikord Euroopas, aga ise ei ole meie monarhistid. Me tahame presidenti, et paremat demokraatlikku korda saada. Prof. Piip arvab küll, et meil juba president on riigivanema näol, kuid see ei ole nii. Põhimõtte järele ei ole riigivanem paralleelvõim, ta on oma funktsioonide järele peaminister.

Hra Piip'i tees 4 lausub, et ministrid lähevad, aga riigivanem jääb. Säärast parlamentaarset viisi ma enesele ette kujutada, ei saa. Valitsus on tervik. Umbusaldust avaldatakse tervele valitsusele. Mis siis, kui riigivanema erakond ei satugi valitsusse. Ei saa ju koalitsiooniga töötada, kes on juhi põhimõtete vastu, on ju esimene vastutaja ikkagi peaminister. Ma ei usu, et meil võib leiduda seesugune tegelane, kes seesuguseil oludel valitsust juhiks.

Seesuguse isiku koht oleks õigemini mujal, mitte valitsuse eesotsas.

Agas tees 5? Sellest võib juba rääkida. Šveitsi olud meile ei sobi. Ei usu, et ükski võim meil tees 5-nda maksma paneb ja läbi viib, see peaks siis juba jõululaupäeva hääletamine olema.

Kas praegune riigi aparaadi tegevus ei vii sinna, et lugupidamine riigi võimu vastu on langemas? Kas ei ole teatav riigi tühimus maad võtnud, kas ei tunne rahvas, et ta oma riigis peremees ei ole? Siis tuleb vaadata, mis on meie riigikord võrreldes teistega, kas ei saa seda parandada, võttes eeskujuna teistelt vanadelt riikidelt. Siin on meie ülesanne näidata, et vaadake, seda head meil ei ole, seda on meil tarvis. Kas presidendi-instituut meie riiklikus mehhanismuses mitte tarvis ei ole, kas ei saa meie puudusi sel teel kõrvaldada, et loome presidendi-instituudi? Puhtteaduslikult ja elu seisukohalt pean ütleva, et arvamine, nagu praegu oleks enneaegne meie põhiseadust parandada, ei vasta tõele; elu näitab, et on asju, mida kodukorraga parandada ei saa. Tuleb midagi juure panna.

Sellest seisukohast on tänuväärne tööd teinud, kes on teoreetiliselt näidanud presidendi-instituudi vajadust, ja tänuväärne tööd, kes teoreetiliselt vastu on vaieldud.

Läbi pressida seda küsimust ei saa. Juristid peavad kaaluma, kas põhiseaduses vigu ja puudusi on. Arvan, et ka *altera pars* omalt poolt näitab meile, mis meil presidendi-instituudi maksmapanemisega halvemaks läheb.

V a n n. a d v. E d. V i l l m a n n:

Presidendi küsimus on poliitiline küsimus ja kui Päev hakkab seda lahendama, siis ta võib poliitilise miitingu ilme võtta. Prof. Korsakovi poolt ettetoodud võimude tasakaalu põhimõtte ei vasta moodsa teaduse nõuetele. Ei ole millegagi põhjendatud, et meie täidesaatev võim ei oleks püsiv. Et prof. Korsakovi seisukoht on vildak, näitab ka Jellineki arvamine, et president

pole muud kui monarhistliku režiimi rudiment ehk jäänus. Ei ole õige ka hra Pätsi arvamine, et meil monarhistlik printsip on läbi viidud, kui minna välja organite teooriast. Ka Prantsusmaal on president täiesti parlamendi mõju all. On läbi lõõnud see uuem tendents, et püütakse luua riigikord, kus täidesaatev võim oleks ripuv parlamendist. Et meie riigikord on kõige modernim ja parlamentarism kõige kaugemale viidud, peaksime selle korra juure ka jääma. Et meil on täitsa omapärane riigikord, siis tuleks selle juure jääda ka selleks, et võimaldada riigiõiguse teadlastele seda kui seesugust käsitleda.

Professor J. Uluots:

Ainult mõne täna tõstetud küsimuses tahaksin peatuda. Kõige esiteks vaja selgusele jõuda nende põhjuste kohta, millede mõjul meil seesugune põhiseadus on tekkinud. Lähemad uurimised näitavad, et vanade eestlaste juures koondus võim küla-, kihel- ja maakondadesse. Neil üksustel olid omad vanemad ja nende vahel lähemat sidet ei olnud, alles 13-ndal sajandil tekkis üksikute maakondade liit, seegi nõrk. 13-nda kuni 16-nda sajandini valitsesid meie maad piiskopid ehk hertsogid oma nõukogudega. Kuni Vene kohtureformini jäi see kord Põhja-Eestis maksma nimelt Landraatide kolleegiumi, Rüütelkonna komitee ja lõpuks Rüütelkonna Maapäeva näol. Peale nende organisatsioonide olid tegutsemas veel linna-omavalitsused, mis samuti kollegiaalselt olid organiseeritud. Üldiselt näeme siis seda, et aastasadade jooksul teostusid võimu kollegiaalsed asutised. Sellest oli aga küll erandeid, näit. kohapeal koondus võim talupoegade üle vasallide — mõisnikkude kätte. Kogu aeg olid formaalselt olemas ka maahärrad: piiskopid, hertsogid ja hiljem Rootsi, Poola, Daani kuningad ja kõige hiljem Vene keiser. Kuid maahärra võim sel ajal, kus kohalikud võimud tegevad olid, oli kaugel ja tuli esile ikka linnavalitsuse ehk Rüütelkonna maapäeva prisma

läbi. Kui 1919 a. hakati põhiseadust kokku seadma, siis tekkis küsimus, kas meil ei oleks tarvis individuaalset võimu kandjat uue instituudina juure luua. Kõik täna ettetoodud väited on juba põhiseaduse loomisel ette toodud. Tõndub, et kõige tähtsam argument, mis presidendi-instituudi vastu ette toodi, oli see, et me oleme selle korraga vabadussõja läbi teinud ja oma riigi asutanud, seepärast poleks vaja ka uut instituuti luua. Põhiseaduse loojail oli mõte luua meie põhiseaduse abil niisugune kõva valitsus, nagu tol ajal see liitriikides oli, kus Lloyd George ja Clemenceau olid parlamentaarsed diktaatorid. Sel kombel saime oma põhiseaduse.

Riigikordi tunneb inimkond lõpmata palju, alates kommunistliku nõukogude riigiga ja lõpetades üksikute diktaatorlike riikidega, rääkimata ajaloos olnud riigivormidest. Sellest järgneb, et formaalselt võib olla väga mitmesuguseid riigi ja valitsemise kordi, aga eri asjaolu on see, missuguste inimeste ja oludega meil on tegemist nende vormide rakendamisel. Seega ei ole riigi elu korraldamisel tähtis mitte ükski põhiseadus, vaid ka inimesed, kes seda põhiseadust ellu viivad. Kui vaadelda meie põhiseadust, siis on selge, et meie oma riigivanemalikkude riigikorda ühegi teise riigikorraga ei saa võrrelda. Kui aga teda katsuda juriidiliselt konstrueerida, siis ei ole ta põhiseadusega kindlaks tehtav, sest ta on äärmiselt painduv. Põhiseadus on annud raamid, kuhu võib kirjutada igasuguse sisu. Kõige alam organ on rahvas ise, millele on rajatud teine sekundaarne organ Riigikogu, tertsiaarse organina esineb Vabariigi Valitsus ja viimaks püramiidi tipuna Riigivanem. Valitsuse kokkuseadmine on meil kujunenud täiesti sarnaseks toimetuseks, nagu seda väga piitlikult kujutas hra Päts. Meil on kokkuvõttes seisukord kujunenud niisuguseks, et võime täie õigusega rääkida, et meil on maksev absoluutne oligarhia. Meie riigivanema-instituut on juriidi-

liselt kvalifitseerimatu, sest teda on ka väga raske juriidiliselt kindlaks määrata. Edasi peab tähendama, et ükski riigikord ei sea nii suuri eetilisi nõudmisi niihästi rahvale kui ka rahvasaadikuile, ning valitsusele, kui seda teeb meie riigikord, mille järele niihästi rahvas kui ka valitsus peavad olema, nii õelda, vooruste endi kehasus. Täna on aga päris klassiliselt selgitatud, missugusesse seisukorda on asjaajamine valitsuses ja riigikogus jõudnud. Minu arvates ei saa selles süüdistada meie põhiseadust, vaid valitsust ja inimesi, kes meie põhiseadust ellu viivad. See on seega rohkem inimeste kui põhiseaduse probleem. Kui Eesti põhiseadus ei leia eest kõlbliselt kõrgeid inimesi, keda ta nõuab, siis tulevadki vääratused ja halbused ilmsiks. Peaks seega katsuma olemasoleva põhiseaduse piirides parandusi valitsuse, riigikogu ja kohtu tegevusse tuua, ja alles siis, kui need paranduskatsed peaksid ebaõnnestuma, tuleks hakata põhiseadust muutma. Küsimus seisab praegu selles, kas peab muutusi põhiseaduses ette võtma või katsuma olemasolevat põhiseadust rakendada ja sel teel parandusi saavutada. Kui tahame oma põhiseadust muuta, siis peab meil esijoonel selge olema, mismoodi seda võiksime. Eitada vastavat võimalust ei saa. Küsimus seisab vaid selles, kas seda teha otsekohe põhiseaduse muutmise teel või korraldades ja rakendades juba olemasolevaid institute.

Juhataja teatab, et õigusteadlaste päev jätkub homme, kell 9 hommikul ja lõpetab seejärel koosoleku.

Jätkub õigusteadlaste päev 22. aprillil kell 1/2 10 hommikul.

Juhataja H. Vahtramäe teatab, et täna on meie helilooja K. Türrpuu matus ning palub koosolijaid austada tema mälestust püstitõusmisega, mispeale koosolijad püsti tõusevad.

Jätkuvad läbirääkimised prof. F. Korsakovi ja prof. A. Piipi referaatide kohta.

E. Maddison:

Professor Uluots ütles eile, et poleks

vaja kerge käega põhiseaduse muutmisele asuda, sest igasugune muutmine kõigutaks rahva lugupidamist seaduse vastu. Ühtlasi kuulsime eile ka neid põhjusi, mis nõuaksid põhiseaduse muutmist. Hra Päts omas huvitavas kõnes valgustas nähtusi meie riiklikus elus, mis õigustaksid presidendi instituudi sisseseadmist. Prof. Uluots jõudis otsusele, et meie põhiseadus on niivõrd rikas, et tema põhjal võib väga hästi oma elu korraldada, ilma uut instituuti juureloomata.

Tahaksin peatuda meie riigivanema nime definitsiooni juures. Meie riigivanem on sama, mis Šveitsi Bundespräsident, mingit olulist vahet nende vahel ei ole. Meie riigivanema õigused on vahest veelgi laiemad kui Šveitsi Bundespräsidenti omad. Võrreldes Šveitsi ja Eesti põhiseaduste §§, tuleb jõuda otsusele, et Eesti riigivanem on samuti teistest valitsusliigetest välja tõstatud, nagu see on Šveitsiski. Ehk küll meie riigivanem on peaminister, on ta ühtlasi ikkagi ka riigipea. Meie põhiseaduse § 58 vastab täiesti Šveitsi põhiseaduse § 103-le. Šveitsis pandi eriseadusega Bundespräsidenti peale ka riigi esindamine, mis enne kuulus Bundesrati kompetentsi. Kokkuvõttes jõuan otsusele, et riigivanem on meil riigipea, selle vahega, et ta ühes teiste valitsuse liiketega teostab ka valitsemisvõimu. Et meie riigivanem on riigipea, selgub ka sellest, et põhiseaduse paragrahvides ta on eraldatud teistest valitsusliigetest: põhiseadus räägib ikka „riigivanem ja teised valitsuse liikmed“. Valitsuse moodustamise kohta väljakujunenud kord ei või maksmata jääda, elle näidati juba, missugused puudused sel korral on. Ei ole takistusi selleks, et meil riigivanem valitaks teatavaks kindlaks ajaks. Seda võib kätte saada küll mitte põhiseaduse muutmise teel, vaid Riigikogu kodukorra vastavate §§ muutmise teel.

Edasi leidis hra Päts, et meil ei ole organi, kes kontrolliks Riigikogu poolt vastuvõetud seadusi, mis selle tõttu väga

puudulikeks osutuvad. Kuid siin ei ole jällegi süüdi mitte põhiseadus, vaid Riigikogu kodukord ja veel enam Riigikogu redaktsiooni-komisjon. Redaktsiooni-komisjonil oleks õigus seadust Riigikogule esitades viimase tähelepanu juhtida vastoludele seaduses. Kõiki neid puudusi võib kõrvaldada Riigikogus endas ja seepärast ei ole veel vaja kohe hakata põhiseadust muutma. Šveitsis valitakse niihästi Bundesversammlung kui ka Bundesrat kolmeks aastaks, meil aga valitakse valitsus üldse ja on ka ühtlasi uusus välja kujunenud, et iga uue riigikoguga astub ametisse ka uus valitsus eelmise asemele, milline vabatahtlikult ära astub. Meie valitsus ei ole mitte see, mida mõeldakse parlamentaarse valitsuse all. Kui sellest räägitakse, siis ollakse eksiteel. Meie valitsus on ametivalitsus, selle vahega ainult, et Šveitsis valitakse valitsus kolmeks aastaks, meil aga üldse, kas või eluajaks.

Edasi h-ra Päts tähendas, et meil olla põhiseaduses maksma pandud monarhistlik printsiip, kuna jälle prof. Uluots väitis, et oligarhiline printsiip. Kuid need mõlemad väited ei kannata kriitikat välja. Šveitsi põhiseadus on palju kaugemale läinud kui meie oma, kuid pole kunagi kuulda olnud, et seal oleks monarhistlik printsiip läbi viidud.

Hoiatan omalt poolt ka kergemeelse põhiseaduse muutmise eest, seisukorda võiks lahendada ikkagi riigikogu kodukorraga ja samuti ka eriseadusega, mida meie põhiseaduse § 58. ette näeb. Me võiksime olukorda parandada, jäädes neile alustele, mis on meie põhiseaduses väljendust leidnud.

Juhataja H. Vahtramäe: Lõppsona on referendil hra professor Korsakov'ii.

Referent prof. F. Korsakov:

Lugupeetud kaasreferent professor Piip leidis, et meie riigivanema seisukord sarnleb presidendi, eriti Põhja-Ameerika Ühisriikide presidendi omale. Ta leidis, et mõlemal on paralleelfunktsioonid, Minu seisukoht on, et riigivanem ei ole riigipea-

Funktsioonid, mis professor Piip arvab riigivanemal olevat, teostab meil Vabariigi Valitsus. Meil on presidendi funktsioonid valitsusel. Paralleeli riigivanema ja Ühisriikide presidendi vahel tõmmata ei saa: riigivanem on vastutav parlamendi ees, ta on vallandatav, Ühisriikide president on vastutamatu, on valitav 4-ks aastaks, rahvahääletusel. Riigivanem on parteitegelane või partei esindaja, teostab partei programmi, mis valitsev enamuse tahab. President aga on väljaspool erakonda.

Üle minnes nüüd oponentide vastuväidetele, pean kõige pealt lähendama, et mina poliitilist momenti ei puudutanud, vaid tahtsin näidata, et presidendi instituut tasakaalustab võime ja on valitsusvõimu rippumatus ja püsivuse kindlustuse abinõuks. Seepärast ma ei taha ka oponentidele poliitiliselt vastata.

Härra Palvadre tõi õieti kolm vastuväidet ette. Esiteks arvas hra Palvadre, et presidendi instituudi loomine on otstarbetu reform, mil tulemusi ei ole. Parlamentarismi valitsemisel olla ülevõim ikkagi parlamendil. Selle peale vastas osalt oma kõnes juba hra Päts, kes näitas, et parlamentarism ei ole igalpool ühesugune, on Inglismaal teine kui Prantsusmaal. Jään oma seisukoha juure, et presidendi-instituut ei ole dekoratsioon. Kui väike peakski olema Prantsuse presidendi autoriteet, iialgi ei kaotaks prantslased seda „ilmaaegset paraad-ametit“. Saksa ja Soome põhiseadused on veel uued, aga silski on president Saksamaal, Reichstag'i juba 2 korda laiali saatnud — seda 8 aasta jooksul, kuna Soome eduskunta on üks kord laiali saadetud. Teiseks arvas hra Palvadre, et uuem Lääne-Euroopa riigiõigus sihib parlamendi võimu kõvenemise peale. See arvamine ei ole õige. Kui vaadelda viimase aja Euroopa kirjandust riigiõiguse alal — Duguit, Barthélemy, Anschütz jne., siis leiame seal tugevat voolu valitsusvõimu autoriteedi kõvenemise poolt. Kolmandaks leidis hra Palvadre, et meie maksev põhiseadus on

niivõrd elastiline, et seda võib parandada, tema aluseid puudutamata. Ma arvan aga, et siin on üldalus tähtis, põhiseaduse üldvaim, — see on meie parlamendi ülevõim. Et meie valitsusel ei ole kõva tahet, et valitsused ei ole kindlat poliitikat ajanud, on sellest tingitud, et meil valitsus riigikogule alla vannub. Millega seda seletada? Vaadake, meie valitsusel ei ole maksvas põhiseaduses tuge, ei ole pinda jalge all. Meie põhiseadus teeb valitsuse parlamendile alluvaks.

Härra E. Maddison vaidles minule kahes punktis vastu. Kõige pealt ei olnud hra Madison sellega rahul, miks ma küsimusele ei vastanud, mis põhjusel meil presidenti vaja on. Seda ma tegin meelega, — mina ei puudutanud poliitilist külge, kuna mu referaat muidu poliitiliseks kõneks oleks muutunud. Sellele hra Maddisoni küsimusele vastas hra Pätts oma huvitavas kõnes, mis oma tegelikust elust toodud praktiliste andmetega minu teoreetilise ettekande täienduseks oli. Teiseks arvas hra Maddison, et presdendi-instituudi loomisega meie maksva demokraatliku riigikorra alused muutuvad. Kuid president on valitav rahvahääletusel ja ka uues põhiseaduse kavas nähakse rahva ülevõim ette. Nii ei taba see vastuväide märki.

Härra E. Willmann jõudis otsusele, et minu teesid on vananenud ja kuuluvat arhiivi. Sellega andis hra Willmann ka Montesquieu'd ja palju teisi õpetlasi arhiivi, ma arvan aga, see moment on veel kaugel. Hra E. Willmann ütles, et president on monarhistliku korra jäänus; ei saa aga ometi väita, et Ühisriikide president on kuninga varjuks.

Härra Uluots puudutas küsimust ajaloolisest küljest ja tegi õieti kaks märkust. Esiteks väitis professor Uluots, et kollegiaalne valitsuse-vorm on Eestis ajalooline, kuid ma ütlen: see oli kollegiaalne võim kohalises administratsioonis, kuna meie siin keskvalitsusest räägime. Teiseks arvas lugupeetud kolleg, et mõte endise Eesti

valitsuse vormi kohta iseenesest, alateadvuses tärkas. See on nüüd ainult ajalooline faktor.

Kokkuvõttes olen ma väga tänulik, et lugupeetud kõnelejad on küsimust laienandanud ja täiendanud, kuid jään isiklikult oma endise seisukoha juure.

Lõppsõnaks saab sõna prof. A. Piip:

Kõigi vaieluste peale vaatamata oleme täna niisama kaugel, kui eile. Juba see asjaolu näitab, et meie põhiseadus vastab küll tegeliku elu nõuetele. Meie põhiseadus on ikkagi raamseadus, ta on printsiip ja sellele võime ehitada niisuguse riigikorra, mis vastaks meie elu nõuetele. Selles peitub meie põhiseaduse tugev külg ja seepärast peaksime ka teda austama. Ma ütleksin, ta on see kalju, mille peale peame rajama oma riigikorra. Peame välja minema oma tegeliku elu oludest ja minu siht oligi näidata, et meil pole mingit juriidilist vajadust põhiseadust muuta, kavatsus seda teha on täiesti enneaegne.

Pea ikkagi oma väite juure jääma ja toonitama, et meie riigivanem on riigipea. Tõin ette Ameerika eeskuju selles mõttes, et sealsetes presidentidega vabariikides puudub peaminister. Ameerika konstruktsioon on peaministri ära jätnud ja paneb tegeliku valitsemise ka riigi pea peale. Selles mõttes just mina ligindasin meie riigivanemat Ameerika presidentidele.

Arvamine, et meie riigivanem on ainult peaminister, on juriidiliselt täiesti ebaõige. Välispoliitilises mõttes on riigivanem kahtlemata riigipea. Elu on põhiseaduse § 61-le täiesti kindla sisu annud. Meie põhiseadus oma üldiste formulatsioonidega on väga tänuväärt pind seleks, et korraldada meie rahva elu meie parema arusaamise järele.

Edasi näeme, et põhiseaduse muutmise kava läheb välja kahest postulaadist: 1) võimude parallelismist ja 2) parlamentarismist. Kumbagi neist postulaatidest aga ei saa aksioomiks pidada. Me ei tohi unustada oma rahva psühholoogiat, meil ei ole

tarvis parlamendi lahtilaskmise õigust kui riigipea olulisemat funktsiooni. Hra Päts kaitsis plebistsitaarse presidendi instituuti, kuid ka Ameerika president ei ole plebistsitaarne president. Meie põhiseadus läheb välja põhimõttest, et meil maksab otsekohene demokraatia. Kui nüüd loome organi, kes rahva kõrval võib parlamendi laiali saata, siis patustame selle põhimõtte vastu ja muudame kogu oma filosoofia.

On igatahes kindel, et parlamentarism ei ole meie riigikorra isärasus, vaid meie riigikord on täiesti „sui generis“ — ja Jumal tänatud, et ta seda on, sest see näitab, et rahval on usaldust olnud luua endale riigikord oma tahtmise järele.

Arvan kokkuvõttes, et meil praegusel momendil mingit juriidilist tarvidust ei ole teda praegu muutma hakata, sest et meie temaga juba 8 aastat oleme elanud.

Sisuliselt asja juures peatudes, pean tähendama, et mul ei ole selge presidendi koht uues kavas. Kas on meil, õieti väiksel provintsil, tarvis luua keerulist mitmekordset riigiehitust. Arvan, et meil seda tarvis ei ole. Meie psühholoogia on seesugune, et ta seda üht, kes valitaks plebistsitaarses korras, ei ümbritseks suurema lugupidamisega kui praegust riigivanemat. Edasi, ei näe puht-praktiliselt kohta, kuhu see president asetada meie riigikorras. Ära kuulates prof. Korsakovi referaadi olen nüüd jõudnud kindlale veendumusele, et meil presidenti absoluutselt pole tarvis. Meie riigi elu olulisemaks puuduseks on see, et meil on välja kujunemas professionaalpoliitikaanide klass. Kuid nende vastu võiks võidelda väga edukalt ka maksva põhiseaduse alusel. Presidendi instituuti luues peaksime pealegi muutma terve oma õigusliku korra.

Lõpp-kokkuvõttes pean toonitama, et suurele hulgale meie juristidele on täiesti selge, et meil presidenti sugugi vaja ei ole. Meie praegune põhiseadus olgu see nurgakivi, kuhu peale peaksime püüdma ehitada terve oma riiklise korra.

Juhataja H. Vahtramäe:

Läbirääkimised on läbi. Uususe järele tuleks resolutsiooni kokkuseadmine anda komisjoni kätte, kes koosneb referentidest ja oponentidest.

F. Karlson:

Ei ole põhjust maksvast kombest loobuda. Resolutsiooni kokkuseadmine tuleb anda komisjoni kätte.

Juhataja H. Vahtramäe:

Komisjon on resolutsiooni juba kokkuseadnud, mis järgmiselt käib: VI Õigusteadlaste Päev, ära kuulates hra Korsakovi ja Piip'i referaadid ja järgnevad läbirääkimised, leiab, et meie riigivõimude funktsioonid ei ole küllalt tarviliselt välja arendatud. Ühtlasi soovitab kõigile meie õigusteadlastele nurida juriidilisi küsimusi, mis seotud on meie põhiseadusega, et neid uuesti arutusele võtta tuleval õigusteadlaste päeval.

M. Linnasaar: Etteloetud resolutsioon ei ütle mitte midagi, tal pole mingit sisu. Ei ole põhjust küsimuse otsustamist edasi lükata, sest aasta pärast ei ole meie targemad kui praegu. Panen ette vaheaega määrata, et võimalus oleks veel teisi resolutsioone esitada.

Juhataja ettepanekul määratakse 5. minutiline vaheaeg.

Peale vaheaega teatab juhataja H. Vahtramäe:

Vann. adv. M. Linnasaar'e poolt on järgmine resolutsioon ette pandud: „Ärakuulanud prohvektorite Korsakovi ja Piip'i referaate ja kõigi asjast huvitatud osavõtjate arvamist, leiab õigusteadlaste päev, et praeguse Eesti põhiseaduse kokkuseadmisel on kaks suurt viga tehtud, esiteks, proportsionaalse valimisõiguse sisseseadmisega tema puhtal kujul, ja teiseks, presidendi instituudi väljajätmisega, ja et need vead võivad saada saatustlikuks Eesti riiklise iseseisvusele ja Eesti rahva vabadusele, peab tingimata tarvilikuks, et tähendatud puudused saaksid kõige ligemal ajal ära parandatud põhiseaduse muutmise teel, mis peab sün-

dima rahvahääletuse läbi, praeguses põhi-seaduses ettenähtud korras."

K. Päts: Ettepanud resolutsioonis nõutakse ka proportsionaalse valimissüsteemi kaotamist. Seda küsimust ei ole aga õigusteadlaste päev arutanud. Nii peaks seda küsimust veel refereerida laskma ja poolt ja vastu kõnelda võimaldama. Et see küsimus aga päevakorras ei olnud, ei saa õigusteadlaste päev juba taktiliselt selle kohta seisukohta võtta ja tuleb resolutsioon selles osas kui enneaegne tagasi lükata. Mis aga puutub hra Linnasaar'e resolutsiooni teise osasse — presidendi instituudi sisseseadmisesse — siis põhimõtteliselt selle vastu olla ei saa. Seda küsimust on siin arutatud, kuid on tekkinud kõrvalküsimusi. Õigusteadlaste päev ei taha ihasid põlema panna, vaid akadeemilist otsust teha. Seepärast tuleb aega anda, et need lahkiminekud, mis praegu olemas, ära lepitada, et seda küsimust veel kaaluda lootes, et kokkuleppele jõutakse. Kõik kõnelejad on leidnud, et midagi vajab parandust. On tarvis, et õigusteadlik mõte nüüd selle küsimuse kallal lõdaks. Tarbekorral võib ju õigusteadlaste päev ka juba poole aasta pärast kokku tulla ja seda küsimust arutada. Nüüd ei taha meie aga küsimust teravaks ajada, vaid tahame selles selgusele jõuda. Et nüüd kirgi mitte lõkkele ajada, ei saa praegu puht-taktiistel põhjustel hra Linnasaar'e resolutsiooni poolt olla.

M. Linnasaar (oma kohalt kõnetoolile asudes, võtab tooli ligi ja asetab seda kõnetooli ette): Ma ei saa hra Päts'i väidetest aru. Kui presidendi instituut sisse seada, tuleb põhiseaduses palju paragrahve ära muuta. Miks siis mitte ka need paragrahvid, mis proportsionaalset valimisõigust käsitavad. Paljud koosolejad tunnevad mind kui inimest, kes alati on olnud avalik. Lubatagu seda mulle ka nüüd. Siin öeldi, et Jumala eest, poliitilist külge ei tohi puudutada. Kuidas aga saab käesolevat küsimust arutada, poliitilist külge puuduta-

mata jättes? Ma ei taha siis poliitilist külge ka mitte puudutada, pean aga ütleva, et kõnelejad ei ole mitte asja sisse tunginud, vaid on — *sit venia verbo* — küsimuse ümber keerelnud kui kass palava pudru ümber.

Mis nüüd puutub hra Piip'i väidetes, tulevad mulle meele Ovidiuse sõnad, tema laulust: *Armorum certamen inter Ajacem, Telamonium et Uliissem*: „*Tutius est igitur fictis cantendere verbis, quam pugnare manu. Sed nec mihi dicere promptum, nec facere est isti. Quantumque ego Marte feroci, quantum acie valeo. Tantum valet iste loquendo.*“ Uliisses oli väga peenikene mees, Ajaks lootis oma füüsilise jõu peale. Kuidas võis tema niisuguse peenikese mehega vaielda kui Uliisses? Ka eile rääkis hra Piip „*fictis verbis*“. Me kuulsime, et Eesti riigivanemal sugugi vähem võimu ei ole, kui Ameerika presidendil. Mina hra Piip'iga vaielda ei saa ja palju rääkida ei oska. Lubatagu mulle siis piitlikult rääkida. Istusin siin saalis õigusteadlaste päeval katkisel toolil (võtab tooli kõnetooli eest ja tõstab seda kõrgele üles), see katkine tool ongi meie Eesti Vabariigi põhiseadus ja see katkine tool ongi minu resolutsiooni motiivid.

Juhataja H. Vahtramäe: Sisse tulnud on kaks resolutsiooni, esimene, mis juba ette kantud komisjoni poolt, teine — samuti ette kantud — hra Linnasaar'e poolt. Panen need resolutsioonid hääletusele selles järjekorras, kuidas nad sisse on tulnud.

Esimesena tuleb hääletusele komisjoni poolt ettepanud resolutsioon. (Hääletakse.) Selle resolutsiooni poolt on antud 92 häält, vastu 5 häält, erapooletuid 3. — Seega on resolutsioon vastu võetud.

Asun nüüd hra Linnasaar'e poolt esitatud resolutsiooni hääletamisele. (Hääletakse.) Hra Linnasaar'e resolutsiooni poolt on 4 häält, kuna suur enamus on vastu. Sellega on hra Linnasaar'e resolutsioon tagasi lükatud.

Riigikohtu tegelus.

Üldkogu.

Kas Kr. Kp. S. § 868. ettenähtud määrus, mis lubab kohtul lugupeetavatel põhjustel kaebetähtaega jalule seada, on maksev ka käskotsuste suhtes?

Ei ole mingit põhjust võtta Käskotsuste Seaduse § 6. määrust „Käskotsus omandab, kui ülaltähendatud tähtajal asja uut arutust ei ole palutud, seadusejõusse astunud kohtuotsuse maksvuse“, absoluutselt ilma ühegi erandita maksva määrusena, nii et siis, kui kaebelune mõnel lugupeetaval põhjusel on takistatud olnud palvet asja arutamise kohta avaldamast, ta mingil juhul seda enam teha ei saa. Käskotsuse määrused kujutasid eneses osa Kriminaalkohtupidamise seadusest ja meie Käskotsuste Seadus 1919. a. astus endise Vene Krim. Kp. S. § 180^a—180^b asemele. Kuna Käskotsuste seaduse määrused on oma sisu poolest osa Kriminaalkohtupidamise seadustest, siis tuleb loomulikult käskotsuste suhtes analoogiliselt kohaldada Krim. Kohtupidamise Seaduses leiduvaid üldisi määrsi, näit. otsuste teadaandmise ja tähtaja väljaarvamise viisi, samuti ka tähtaja uuesti jaluleseadmise kohta, kui see lugupeetavatel põhjustel on lastud mõõda minna, jne.

(Riigikohtu Üldk. t. nr. 47—1927.)

Kas on lubatav rahakohtunikul Käskotsuste Seaduse § 1. ettenähtud süüdistusasju ka siis käskotsuse teel lahendada, kui kahju-saaja poolt on kahjutasu nõue avaldatud?

Selle küsimuse peale annab selge vastuse Käskotsuste Seaduse § 2, mis kahjutasu nõuetega seotud asju ei luba käskotsuste korras lahendada. Seda käskotsuste varal lahendatavate asjade jaoks seatud piirjoont ei või arusaadavalt ükski kohus muuta sel viisil, et ta jätab tsiviilnõudmise käskotsuse korras arutamata: see oleks Käskotsuste Seaduse § 2. otsekohene rikkumine. Käsk-

otsuste teel võib lahendada lihtsaid asju, kus asjas mingisuguste kahtluste ja vaidluste tekkimist ei eeldata. Kus juba tsiviilnõue on avaldatud ja süüdistatav, eitades süüteo fakti, ei ole nõusolekut avaldanud nõutud kahju ise vabatahtlikult tasuma, on tegemist tüluga, mida ainult üldises kohtupidamise korras võib lahendada.

(Riigikohtu Üldkogu t. nr. 41—1927 a.)

Kui riiklik asutis Tulumaksu Seaduses § 38 ettenähtud teadete andmist Maksuametile ei ole seks määratud tähtajal täitnud, kas võib siis tulumaksu komisjon otse omalt poolt sama seaduse § 75. põhjal karistuse peale panna viivitusse langenud asutisele, või kui mitte sellele, siis asutise juhatajale või viivituses süüdlastele asutise ametnikkudele, või peab tema tekkinud viivitusest vastavale süüdlase ülemusele teatama tema karistamiseks distsiplinaarkorras?

Vastus:

Tulumaksu komisjon võib otse ise Tulumaksu Sead. § 83. põhjal süüdlasi riiklikkude asutiste ametnikkude kohta Tulumaksu Sead. § 38. nõutud teadete mitte-andmises vastavate rahaliste trahvide alla panna, ilma et tarvitseks ametnikke distsiplinaarkorras nende ülemuse poolt vastutusele lasta võtta.

Tulumaksu Seaduse § 75. järele trahvitakse süüdlasi sama sead. § § 38, 39 ja 40 nõutud teadete tähtajal mitteandmise eest rahalise karistusega kuni 20.000 margani. Teateid andma palgasaajate kohta on kohustatud Tulumaksu Sead. § 38. järele „kõik isikud ja asutised, siin hulgas ka valitsuslikud“, selle järele peab arvama, et ka süüdlasi riiklikkudest ametiasutistest teadete mitte-õigel ajal andmise eest Tulumaksu Sead. § 75. määratud rahatrahviga karistada võidakse. Karistamine kuulub sama Tulumaksu Sead. § 83. järele jaoskonna tulumaksu komisjonile. See karistus ei ole distsiplinaarkaristus, vaid administratiivne,

mille määramine on jäetud administratiiv-asutisele-maksukomisjonile; seejuures võidakse maksuasutiste otsuste üle kaebust tõsta seadustes ettenähtud korras (Tul. Sead. §§ 83 ja 51-56). On teated mõne riikliku asutise poolt andmata jäetud, siis ei või maksukomisjon asuist kui sarnast trahvida, vaid võib trahvi alla panna selle ametipidaja, kelle peal kas seaduse põhjal või asutise sisemise korra järele nõutud teadete andmine lasub. Ei leidu selle kohtu seaduses otseseid juhatusi, siis nõutakse selle kohta asutiselt teateid ja ei ole teadete andmise kohustus kellegile ametnikule eriliselt ülesandeks tehtud, siis lasub vastutus asutise juhataja peal, kes selleks samme ei ole astunud. Et Tulumaksu Seaduse §§ 75 ja 83 kõnelevad trahvimääramisest süüdlastele, nähtub, et need määrused eeldavad teatava süü, administratiivse minetuse, olemasolu, ega või seepärast riigi asutiste ametnikudele peale pandud saada ilma süü selgitamata ega ole õigustatud siis, kui vastutava ametniku süütus teatavas juhtumis on selgitatud.

(Riigikohtu Üldkogu t. nr. 20—1927).

Kas neil kordadel, kui Vekselsead. § 68. p. 3. alusel vekslit protestimine langeb päeva peale, mil töö seaduse järgi lõpetatakse kell 12 päeval, tuleb protestimist toimetada ikkagi sama päeva kella 3 ajal või tuleb protestimist toimetada järgmisel tööpäeval samuti kell 3 pärast lõunat?

Vastus: Tuleb protestimist toimetada järgmisel tööpäeval kell 3 pärast lõunat.

Vekslipidaja, kes enesele tahab õiguse alles hoida nõudmistega esineda vekslit edasiandjate ja vastutajate vastu, peab vekslit protestida laskma; seks peab ta Vekselsead. § 68. järele vekslit esitama notarile Vekselsead. § 41—43 näidatud tähtajal ning notar esitab isiklikult või saadab kirjateel vekslitandjale nõude veksel välja lunastada, ning kui siis järgmise päeva kella kolmeni ei järgne maksmist, siis protestib

notar sama paragrahvi p. 3. põhjal samal päeval vekslit ja teeb temale vastava märkuse. Kui nüüd juhtub, et sel päeval riigi ametiasutistes töö pidi lõpetatama juba kella 12 ajal, nagu see on meil määratud 1922. a. Riigi Teatajas nr. 155/156 välja kuulutatud pühade ja puhkepäevade seaduse § 1. märkuses kevade, suviste ja talviste pühade laupäevade ja vana aasta viimse päeva kohta, siis ei saa vekslitandja temale antud õigust, kuni kella kolmeni p. l. vekslit ära õiendada, mitte kasutada, ja on loomulik, et vekslit viimane õiendamise tähtaeg edasi kestab järgmise äripäevani, nii et vekslitandjal veel võimalus jääb ära kasutada harilikke keskpäevaaegseid äritunde oma vekslitkohustuse vabatahtlikuks täitmiseks. Vekslitkohustused on tsiviilõiguslikku laadi. Nagu kahtluste korral tsiviilõiguslike kohustuste seletamisel, samuti ka tsiviilõiguslike seadusmääruste seletamise puhul eesõigus antakse pehmemale, kohustusekandjat vähem koormavale seletamisele (võrdl. Balti Erasead. § 3103 ja Sissejuhatus määrus XVII), nii tuleb ka vekslitkohustuste täitmises sama teed käia ja kõrvale heita vekslitandjate karmem seletus, nagu peaksid nad neil päevadel, kus tööaeg erandlikult ainult keskpäevani kestab, juba selleks keskpäevaks, kella 12, oma vekslit välja lunastama. Tunniaeg kell 3, mis vekslit õiendamiseks on viimse tunniajajana määratud, vekslit vabatahtliku väljalunastamise võimaldamiseks, ei saa notari kontorile tööaja lõpptunniga tingitaks lugeda, kuna sarnast ühetaolist tunniaega notariaalseaduses ei ole ära määratud, vaid selle määramine on Not. Sead. § 37. järele rahukogude hooleks jäetud ja seepärast võiks lõpptööaeg ka mõne teise tunniajajale peale langeda. Vekselseadus on aga üleriiklikult kella kolme aja vekslitõiendamise viimseks tähtajaks määratud, ega ole seda notarikontorite tööajaga sidunud. — Küsimuse eeltähendatud viisil lahendamise kasuks võib tähendada analoogilisele juhule, nimelt kui vekslit maksmisele esita-

miseks määratud aeg juhtub mõne püha-päeva peale sattuma: Vekselseaduses § 41 järele esitatakse veksel maksmiseks vekslis määratud tähtpäeval või esimesel või teisel sellele järgneval äripäeval, — tähendab, kui maksu tähtpäevale järgneb püha, mil töö seisab, siis seda arvesse ei võeta. (Riigikohtu Üldkogu t. n. 49 — 1927. a.)

Tsiviil-osakond.

Vaidlus testamendi vastu ja testamendi avamine pärast seadusejäreliste pärijate kinnitamist pärandusõigustesse.

Vaidlus testamendi vastu peab ette toodama nõude korras B. ts. õ. §§ 2452, 2476.—2476. põhjal. Kes ainult testamendi avamise ja kuulutamise korras (ts. kp. s. §§ 1956.—1970.) testamendi vastu vaidleb ja B. ts. õ. §§ 2451., 2452. ning ts. kp. s. § 2064. ettenähtud tähtaegadel testamendi maksvuse vastu vaidlust ei tõsta nõude korras, on loobunud vaidlusest testamendi vastu. Et testamendi vastu hoinkorras vaidleja juba ennemalt on kinnitatud seaduse järele testamendi tegija pärijaks, see asjaolu ei takista testamendi toimetust hoinkorras, kuna päranduse-jätja oma vara üle võib teinud olla mitmeid korraldusi ja tema vara üksikuis osades pärida võivad pärijad lepingu, testamendi ja seaduse järele. Vaidlus testamendi vastu tuleb tõsta pärijate poolt ikkagi nõudekorras. Kaebaja väide, et testament käesoleval korral ei olla alla kirjutatud testamendi tegija poolt, on ette toodud esmakordselt alles kassatsioonikaebuses. Väidet aga, mis osutub asja sisusse kuuluvaks vastuvaidluseks, ei saa riigikohus arutusele võtta kassatsiooni korras, kui seda väidet ette ei toodud alamais kohtu astmeis. See asjaolu, et rahukogu omas otsuses on sattunud muuseas ts. kp. s. § 1408. peale, mis Baltimaal kohaldatav, ei ole, ei või olla kaebatud otsuse tühis-

lamise põhjuseks, kui otsus nagu käesoleval korral, osutub õigeks oma lõppjäreluses. (Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 426 — 1927. a.)

Tsiviilkohtupidamise sead. § 1345^b. kohaldamine Eestis.

Tartu-Võru rahukogule antud nõudepalves taotas Tartu linnas omast abielumehest lahus elav K. S. omalt Valga linnas elavalt mehelt A. S'ilt elatise raha enesele ja oma alaelalistele lastele. Nõudja palvel otsustas rahukogu nõudmist kindlustada krepostiraamatuis sellekohase märkuse sissekandmisega kostja kinnisvara peale. Rahukogu otsuse peale andis kostja volinik vann. ad. O. Rütli kohtupalatile erakaebuse, kusjuures ta esitas volikirja, millega A. S. teda volitas ajama kõiki oma kohtuasju kõigis kohtuis ja ametiasutis. Nõudja volinik vann. adv. R. Jaska palus oma kirjalikus vastuseletuses tähendatud erakaebust läbi vaatamata jätta sel põhjusel, et kostja voliniku volitused ei olla küllaldased käesoleva asja ajamiseks, kuna lahus elava abielupaari ja nende laste ülalpidamise asja ajamiseks olla vajaline erivolikirj, nagu seda nõuab ts. kp. s. § 1345^b. — Kohtupalat, ühinedes nõudja voliniku arvamisega, jättis kostja nimel vann. adv. Rütli poolt antud erakaebuse läbi vaatamata. Kostja A. S. poolt kohtupalati määruse peale antud kassatsioonikaebuse leiab Riigikohus lugupeetava olevat järgmiste kaalutluste põhjal: Ts. kp. s. § 1345^b, mis kohtupalat oma määruse aluseks võtnud, põhjendab Vene tsiviilõiguse (Vene seaduste kogu X. k. I. jagu) §§ 103¹, 106¹ ja 164¹. eeskirjadel. Et aga tähendatud Vene tsiviilõiguse määrused Eestis — välja arvatud Peterburi ja Pihkva kubermangu endised osad — kohaldatavad ei ole ja et asi on tekkinud poolte vahel, kelledest üks elab Tartus ja teine Valgas, siis tuleb küsimus lahendada Balti tsiviilõiguse ja mitte Vene tsiviilõiguse määruste põhjal. Kohtupalatil

ei olnud seaduslikku põhjust läbi vaatamata jätta mainitud erakaebust, sest selle esitamiseks ei nõuta Baltimaal erivolitust.

(Riigikohtu tsiv.-osak. t. nr. 387—1927 a.)

Arved hangete puhul valitsusasutistega.

1915. a. 22. aprilli seaduse (Sobr. Uzak. i rasp. Prav. nr. 130 sead. nr. 1005) §§ 1., 2. ja 4. näevad ette kaht liiki arveid, mis valitsuseasutised on kohustatud andma hankevõtjatele hangete lõpetamisel ja nimelt: 1) hanke arve (расчетъ), mille peale hankevõtjal eraisikul on õigus anda vastulause ja 2) lõpparve (окончательный расчетъ). Need arved on oma juriidilise iseloomu ja tagajärgede poolest erinevad. Hanke arve peale on ettevõtjal, nagu tähendatud, õigus seaduses ettenähtud tähtaja jooksul esitada vastulause. Ei ole ta seda teinud, siis ei ole enam võimalik hanke arve vastu vaielda. On hanke arve vastu vastulause õigel ajal esitatud, siis säeb ametiasutis, arvesse võttes vastulause, lõpparve kokku. Lõpparve vastu ettevõtja ei saa enam anda vastulause, kuid ta on õigustatud ühe aasta jooksul kas kaebama administratiivkorras või tõstma nõudmist kohtu teel oma huvide kaitseks. Käesolevas asjas on riigi turbatõustus kohe algusest peale annud „lõpparve“, eriti ära tähendades seda asjaolu antud arvel, ilma et ettevõtjail oleks võimalus olnud esitada vastulause. Vähemalt on riigi turbatõustus ettevõtjaid eksitusse viinud antud arve iseloomu suhtes. Et 1915. a. 22. aprilli seaduse määrused on puhtformaalsed ja raskete tagajärgedega ettevõtjatele (ei ole antud vastulause hanke arve vastu, ei saa enam vaielda hanke arve sisu vastu), siis peab riigiasutis, kes nende seadusmääruste peale saatab, ka omalt poolt nende eeskirju kõige täpsemalt täitma. Seda ei ole käesoleval korral aga riigi turbatõustus mitte teinud. Selle asemele, et ettevõtjatele anda hanke arve ja neile võimaldada vastulause selle vastu, andis turbatõustus neile otse-

kohe lõpparve. Kohtupalat, seda mitte arvesse võttes, on rikkunud ts. kp. s. § 339. ja 1915. a. 22. aprilli seaduse §§ 1., 2., 4. ja 5., mille pärast ka kohtupalati otsus selles asjas ei või jääda seadusejõusse.

(Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 396—1927 a.)

Abikaasade varaühisuse äramuutmise lepingute pealt võetakse kohtulõivu.

Ts. kp. s. § 849.¹ järele võetakse kohtulõivu muu seas §§ 2024—2029. ettenähtud hoiukorra toimetuses. Ts. kp. s. § 2029 räägib küll ainult igasuguse ühisvara jagamisest ja loeb seejuures üles Balti tsiviilõiguse paragrahvid 126, 940, 941, 4335, 4336, kus niisugustest jagamistest juttu, lisab aga paragrahvide loetelma lõppu veel sõnad „ja teised“. See lisand ei jäta vähematki kahtlust, et paragrahvide loetelm pole lõplik, vaid ainult näitlik ja et ts. kp. s. §§ 2024—2029-das leiduvate reeglite järele tuleb lahendada mitte ainult loeteldud paragrahvides ära tähendatud jagamised, vaid ka nendega iseloomult ühetaolised toimetused. Ts. kp. s. § 2029, mainitud B. ts.-õ. § 126 käib abikaasade varaühisuse äramuutmise kohta abielulahutamise korral. Samalaadiline toiming on ka abikaasade varaühisuse äramuutmise veel edasikestva abielu juures. Kuna esimese toiminguga pealt kohtulõivu tuleb maksta, siis peab seda võtma ka teise toimingu juures, s. o. varaühisuse ära kaotamise juures edasikestva abielu korral. Seega osutub alusetuks kaebajate väide, nagu oleks vaba kohtulõivust abikaasade vahel sõlmitud varaühisuse kaotamise või varalahutamise leping. Lepingu väärtuse ehk hinna kindlakstegemine on asja sisuliselt äraotsustava kohtu asi (ts. kp. s. § 11.) ja Riigikohtul ei ole seepärast võimalust kassatsiooni korras järele katsuda kaebajale poolt kohtupalati sellekohase määruse vastu ettetoodud väiteid. Võttes lepingu sõlmijailt kohtulõivu 10.000 marga suuruses vastavalt rahukogu poolt kindlaksmääratud

lepingu hinnale (2.000.000 mr.), ei ole kohtupalat üle astunud ts. kp. s. § 849¹, ettenähtud lõivu piirest.

(Riigikohtu ts. osak. toim. nr. 302—1927).

Varaühisus leseks jäänud abikaasa ja tema laste vahel Liivimaa linnaseaduse järele.

Pärast ühe abikaasa surma kestab ellujäänud abikaasal edasi varanduse ühisus lastega, kusjuures lapsed astuvad surnud abikaasa asemele (B. ts. õ. § 1822). See varanduse ühisus tuleb lahuse hoida kaasomandusest (B. ts. õ. §§ 927—941). Kaasomanduse kohta maksvaid seaduse määrusi ei saa Liivimaa linnades kohaldada seadusliku pärimise teel tekkinud varanduse ühisuse kohta. Iga ühe pärija osajagu varaühisuses ei kuulu temale mitte selles ulatuses, kui osajagu kaasomanduses B. ts. õ. § 938 järele. Seni kui varaühisus kestab, ei ole ühelgi pärijal õigust müüa või pantida oma osajagu. Seda teha võivad nad ainult ühisel nõusolekul. Et lapsed surnud abikaasa aset läidavad, siis peavad nad müümise või pantimise korral toimetama kõik ühel meelel. Ei ole laste vahel selle poolest mitte ühtmeelt, siis osutub tühiseks terve ühisvara võõrandamise leping mitte ainult nende pärijate suhtes, kes ei olnud peri lepinguga, vaid ka nende suhtes, kes ei vaeelnud lepingu vastu. Käesoleval korral ei ole vaestelastekohus alaealiste pärijate suhtes oma nõusolekut mitte annud pärijate ühise kinnisvara võõrandamiseks. — Ülalpool ettetoodud põhilauseid pärijate varanduse ühisuse kohta mitte tähele pannes ja kohaldades pärijaile kuuluvate osajagude suhtes ühisel varanduses B. ts. õ. § 938. määrusi, on kohtupalat rikkunud Balti tsiviilõiguse §§ 1822, 1825 ja 938 õiget mõtet (Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 300 — 1927 a.).—

Asjade alluvuse piirid administratiiv- ja tsiviilkohtutele.

Tallinna - Haapsalu rahukogule antud nõudepalves palus nõudja, laevandusühingu

„J. Gromov, M. Abramov ja Ko.“ volinik tunnistada nõudja omanduseks kostja, Eesti Vabariigi laevasõiduameti, käes kasutada oleva aurlaeva „Taara“ (end. „Tsesarevitsh Aleksei“) ja kohustada kostjat selle laeva nõudjale tagasi andma, seletades, et tähendatud laev olla Saksa okupatsiooni-vägede poolt seadusliku aluseta äravõetud laev tagasitulekul Oudova linnast Venemaalt 1918. a. Pärast okupatsiooni-vägede lahkumist läinud laev Eesti Vabariigile üle ja viimane annud selle kasutada laevasõiduametile. Ühtlasi seletas nõudja volinik, et nõue põhjeneb B. ts. õ. § 897. alusel. — Otsusega 10/X 24. lükkas rahukogu laevandusühingu nõudmise tagasi. Nõudja edasi-kaebel arutas kohtupalat seda asja ja määras oma otsusega 22/VII 26. a.: Rahukogu otsus ära muuta, mõlemate kohtu astmete asja toimetus ära lõpetada, tunnistades käesolevat nõudmist kohtuasutistele mitte-alluvaks tsiviilkohtu korras. Oma otsust põhistab kohtupalat järgmiselt: Silmas pidades: 1) et kostja seletuse järele saanud ta laeva Eesti sõjaministeeriumilt, kui Eesti Vabariigi omanduse; 2) et nõudja seletusest, nagu oleks laev Saksa okupatsiooni-vägede poolt ära võetud ning pärast Eesti Vabariigile üle antud, peab järeldama, et laeva ülevõtmine ning selle edasiandmine sündis avalikõiguslikul alusel, mis mingit eraõiguslikku vahet ei loonud nõudja ja Saksa okupatsiooni võimude ning selle õigusliku järeltulija, Eesti Vabariigi vahel. Tsiviilkohtutele alluvad ts. kp. § 1. põhjal ainult eraõiguslikud tülid, mis tsiviilvahetuse korral põhjenevad. Järelekatsumine, kui võrd avalik võimukandja oma avalikõigusliku tegevuse alal on talitanud seadus- või mitteseaduspäraselt, kuulub administratiiv-asutiste ehk -kohtute alla, mitte aga tsiviilkohtute kompetentsi. Tsiviilkohtutele võiks sarnane nõue ts. kp. s. § 2. ja adm. kohtukorra § 22. juhatusel alluda ainult niisugusel korral, kui vastava avalikõiguslikul alusel tegutseva ametasutise või ametniku tegevus oleks administratiiv-asutiste ehk -kohtute

poolt tunnistatud seadusevastaseks ja tühistatud, millist eeldus aga pole olemas käesoleval korral; 3) kuigi käesolev nõue on omandisnõue (*rei vindicatio*), mis oma iseloomu poolest peaks alluma tsiviilkohtutele, ei või tsiviilkohus ülalmainitud põhjustel võtta nõuet sisuliselt arutusele. Kohtupalati otsuse peale andis nõudja volinik Riigikohtule kassatsioonikaebuse, mida Riigikohus leiab rahuldamisväärilise olevat järgmiste kaalutluste põhjal: Asja alluvuse küsimus otsustatakse nõudepalve täpse sisu järele. Järgneb nõudepalvest, et nõudja taotab mõne eraõigusliku laadi vahekorra tunnistamist, siis allub asi ts. kp. s. § 1. põhjal tsiviilkohtule. Ainult siis, kui nõudepalvest järgneb, et nõude aineks on mitte eraõiguslikku laadi, vaid mõne avalikõigusliku laadi vahekorra tunnustamine, allub asi administratiiv-asutistele ja administratiivkohtutele. Toob kostja omas vastuvaidluses ette, et vaidluse all olev vara on temale antud administratiiv-võimu või -asutise korraldusel, mis seni tühistamata, siis võib sellane vastuvaidlus, kui ta tõendatud on, ainult põhjuseks olla nõuet sisuliselt tagasi lükata. Asja alluvust aga seesugune vastuvaidlus ei muuda, kuna alluvuse küsimuse lahendamine oleneb üksnes nõudepalve sisust, mitte aga kostja vastuvaidluste omast (v. Vene Senati tsiv. depart. otsus nr. 103—1900. a. ja Riigikohtu üldkogu otsus 21/XII 1925. a. asjatolm. nr. 13.). Käesoleval korral taotab nõudja, nagu kohtupalat on kindlaks teinud, oma omandusõiguse tunnustamist laeva peale ja laeva tagasiandmist. Kohtupalati enese järeldusel osutub nõue B. ts. õ. § 897-ndal põhjenevaks omandusnõudeks. Järelikult on siin tegemist puhttsiviilõiguslikku laadi nõudega, mis ts. kp. s. § 1. põhjal võib alluda ainult tsiviilkohtule. Väitis kostja protsessi kestusel, et mainitud laev on tema kasutada sõjaministeeriumi korraldusel, mis seni tühistamata, ning tõendas oma väidet sellekohaste andmete ja dokumentidega, oleks see asjaolu ainult põhjuseks võinud olla

nõudmist sisuliselt tagasi lükata, mitte aga asjatoimetust ära lõpetada ettekaändel, nagu ei alluks ta tsiviilkohtule. — Kõike seda arvesse võttes otsustas Riigikohus: kohtupalati otsus selles asjas ts. kp. § 1 rikkumise pärast tühistada ja asi kohtupalatile tagasi saata uueks otsustamiseks. (Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 322 — 1927 a.)

Administratiiv-osakond.

Kas maavolikogu valimisseaduse järele ühes nimekirjas kandideeriv isik võib mõnda teist nimekirja soovitada?

Vastus eitav.

Maavol. val. sead. järele toimetatakse maavolikogu valimisi hääle andmise kaudu kandidaatide nimekirjale, see tähendab, et valimistel võistlevad maavolikogu kandidaatide nimekirjad üksteisega. Et nimekiri sellest võistlusest osa saaks võtta, tuleb igal valijate rühmal see maakomiteele esitada. Sääraseks valijate rühmaks on need valijad, kes esitatavale nimekirjale soovitajaina alla kirjutavad. Sellest selgub, et iga võistleva kandidaatide nimekirja taga seisab eriline rühm valijaid-soovitajaid, ja et soovitajad määravad ära, kes maakomitees nende poolt soovitatud nimekirja esitajaks on. Seepärast tuleb maav. val. sead. § 24. sõnadest „kujuures kandidaadid ei või olla soovitajad“ nii aru saada, et kandidaadid üldse ei või, ei omas, ega ka teistes nimekirjades soovitajaiks olla. Kui aga siiski mõnes nimekirjas seisev kandidaat on mõne teise nimekirja soovitajaks, siis langeb ta soovitajate seast välja, nagu ta välja langeks soovitajate hulgast selles nimekirjas, kus ta ise kandideerib. Ei ole mingisugust kahtlust, et ses juhtumis taganeb soovitaja kandidaadi eest, sest § 24 keelab kandidaadil soovitajaks olemise, kuid jätab ütlemata, kuidas ses juhtumis tuleks toimida, kui kandidaat on siiski soovitajana nimekirjale alla kirjutanud. Seega ei näe seadus säärases

juhtumis üldse kollisiooni, vaid keelab kandidaadil soovitajaks olemise hoopis ära. Ei saa ka tähendamata jätta, et sel korral, kui § 24 nii tõlgitseda, et ühe kandidaatide nimekirja kandidaat võib teise kandidaatide nimekirja soovitajaks olla, võib võistlevate nimekirjade valimissüsteemi juures tekkida nähtus, et ühe nimekirja kandidaat astub teise nimekirja esitajana maakomiteesse ning võtab teise nimekirja huvide kaitsmise enda peale. Kui aga kandidaat

on soovitajana mõnele teisele nimekirjale alla kirjutanud, siis langeb ta kahtlemata välja soovijate seast, kuna ta kandidaadina püsima jääb. Seesugune maav. valimise sead. § 24. tõlgitsemine on grammatiliselt võimalik ja täiesti põhjendatud seaduse loogilise seletamisega, arvesse võttes seaduses ettenähtud valimissüsteemi ja sellest olenevaid tagajärgi.

(R. Adm. t. nr. 619 — 1927.)

Varia.

Uus karistuse täitmise seadus Saksamaal.

Hiljuti ilmus Saksamaal uus karistuse täitmise seaduse projekt. Päämiselt sisaldab ta kriminaal-kohtupidamise korras ettenähtud karistuste aluseid, täitmise võimalusi jne. Eriti on tähelepanu juhitud sellele, et täitmise juures tekkivad arusaamatused kohtu teel lahendataks. Siia kuuluvad näit. vabadust kitsendavate karistuste edasilükkamine või seismapanemine süüdlase haigeksjäämise tõttu.

Suurema osa seadust täidavad määrused vabadust kitsendavate karistuste kohta. Sarnaste karistuste otstarve on karistatu harjutamine korrale ja tööle. Vangistatuga ümberkäimine peab olema õiglane ja inimlik. Et võimaldada paremat kasvatuseläbi viimist, ühtlasi ka ära hoida kaasvangide halba mõju, näeb projekt ette laiaulatusliku vangide lahutamise. Kavas on erilised jaoskonnad alaealistele, kusjuures lahutatakse veel päris noored vanemaist kui 18 aastat. Edasi on erijaotused vangidele, kes esmakordselt karistatud, kus jälle läbi on viidud nooremate lahutamine vanemist kui 25 a. Suurimaid tagajärgi loodetakse saavutada n. n. „astmelisest karistuse täideviimisest“, mis on ette nähtud iga pikemaajalise vangistuse juures. Süsteem seisab selles, et astmeliselt võimaldatakse karistuste kergendamist, kui vangistatu avaldab parandamise

tunnuseid. Vangid, kes oma ülespidamist ei paranda, eemaldutakse astmelisest täitmisest eri jaoskondadesse. Suur tähtsus on uuendusel, mis ka koosvangistuse juures tahab võimaldada õõsist lahutamist.

Ametnikkude küsimust puudutab projekt õige kergelt. Naisvangidele on ette nähtud naisteenijad. Uus siseseadete n. n. „asutise abijõud“ — korraldatud inglise „visitors’ide“ eeskujul —, s. o. mitte ametlikud isikud, kes päämiselt kannavad hoolt vangide perekondade eest hoolitsemises. Projektis on hästi läbi töötatud vangide lervishoiu korraldamine. Igas vanglas on vanglaarst. Edasi on ette nähtud jaoskonnad haigetele alajaoskondadega tiisikuhaigetele, nõrgamõistuseliste jne.

Edasi on projektis välja töötatud mitmesugused juhtnõõrid vaimiliselt mitte normaalse asetamise kohta parandusmajadesse, hulguste ja teiste sarnaste asotsiaalsete elementide paigutamine töömajadesse jne. Uus moodus projektis on retsidiiv-kutseliste kurjategijate paigutamine eriotstarbega asutistesse, kus nad elavad kindla järelevalve all (n. n. Sicherheitsverwahrung). See viimane korraldus omab suure tähtsuse kriminaalteedi vastu võitlemises ja on üks punktidest, mis uuele projektile annab suure väärtuse.

O.

35 aastat.

Meie kohtunikude-pere hulgas leidub mõnigi, kes võib tagasi vaadata oma mitmekümneaastase teenistuse peale kohtualal.

Üks nendest on Georg Taevere, Suure-Jaani rahukohtunik Viljandimaal.

10-dal oktoobril käesoleval aastal möödus 35 aastat sellest päevast, kui Georg Taevere 18-ne aastase nooremehena 1892 aastal, pärast Riia Vaimuliku kooli lõpetamist, toleaogse Pärnu-Viljandi rahukogu kantseleisse teenistusse astus.

Ligi viie aastase teenistuse järele siin määrati ta 1897 aastal Tartu-Võru rahukogu sekretäriabi kohustetäitjaks, samal aastal sekretäriabiks ja sel kohal püsis Taevere kuni 1906 aasta veebruari kuuni, täites vahetevahel ka rahukogu sekretäri kohuseid.

1906. a. nimetati Taevere Tartu-Võru 4. jaoskonna kohtupristavi kohustetäitjaks, aasta hiljem sama jaoskonna kohtupristaviks ja sellesse ametisse jäi ta kuni enamlaste võimulepääsmiseni 1917. a. lõpul, kusjuures enamlased temalt toimetused ülevõtsid alles jaanuari kuus 1918. a.

Saksa okupatsiooni ajal oli Taevere oma isa talus Viljandimaal tegeliku põllumehena töötamas.

Kui Eesti Ajutine Valitsus novembri kuus 1918 aastal jälle oma tegevust algas, nimetas ta Georg Taevere rahukohtunikuks Viljandi-Pärnu rahukogu ringkonda, arvates 20. novembrist, ning tema nimi seisab esimeste hulgas „Riigi Teatajas“, keda siis määrati kohtunikudeks.

Kohe ilmus Taevere Viljandisse, võttis jahkuvailt okkupatsioonivõimudelt kohtu-toimetusi üle ja kuni rahukogu esimehe

nimetamiseni detsembri kuus täitis viimase kohuseid.

Kui esialgsed rahukohtu-jaoskonnad kindlaks olid määratud, asus Taevere V jaoskonna, pärast Võhma jaoskonnaks nimetatud, rahukohtunikuks ja jäi sinna kuni novembri kuuni 1924. a., millal ta siis üle läks Suure-Jaani jaoskonda ning kus ta töötab tänaseni.

Omavalitsuse ajal ei ole Taevere eemale jäänud ka seltskonnategevusest: nii oli ta Vangimajade Hoolekande Seltsi Võru osakonna direktoriks Vene ajal, 1917. a. märtsi kuus valiti ta Võru Maakonna Ajutise Nõukogu liikmeks; sama aasta 27. märtsist valiti ta ka Võru maakonna miilitsa ülema kohustetäitjaks; ilmasõja ajal oli Taevere Punase Risti ja ka sõjas surma ning vigastada saanud sõdurite ja nende perekondade abiandmise seltsi Võru osakonna esimeheks.

Värskest ja julgelt astus Georg Taevere Eesti Vabariigi kohtunikuametisse.

Oma suurte kogemustega kohtualal aitas tema palju selleks kaasa, et kohtu asjaajamine juba algusest peale siinses rahukogus õige ja korraliku käigu omandas. Iseäranis toonitada tuleb kriminaalala, eriti aga ringkonnakohtu asju ja asjaajamist, millega temal oli vene ajal kokkupuutumist olnud enam kui kellelgi teisel Viljandi-Pärnu rahukogu kohtunikul sel ajal.

Praegu töötab Georg Taevere täie huvi ja hoolega oma armsaks saanud kohtunikuametis, ning ametivennalikult soovime temale selleks tööks rohket jõudu ja head tervist!

J. D.

Vastutav toimetaja: F. Karlson.

Väljaandja: Tartu Ülgusteadlaste Selts.

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Aia tä. nr. 35.

Tellimise hind: 450 mk. aast. (8 number).
Üksik number 60 mk.